

ÖREBRO UNIVERSITET

Grundlärarprogrammet, inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1-3

Svenska språket

Svenska, Självständigt arbete, avancerad nivå, inriktning f-3, 15 högskolepoäng

VT 2017

Före sin tid?

- En studie av barnsynen i två av Elsa Beskows bilderböcker

Frida Borgström

Handledare: Carina Lidström

Abstract

Frida Borgström (2017). *Före sin tid? En studie av barnsynen i två av Elsa Beskows bilderböcker*. Självständigt arbete, Svenska, inriktning f-3, avancerad nivå, 15 högskolepoäng. Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap.

Studien analyserar två bilderböcker ur den svenska bilderbokskonstnären och författaren Elsa Beskows populära tantserie. Den första är *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* skriven år 1918 och den andra är *Petters och Lottas Jul* utgiven för första gången år 1947. Syftet med denna studie är att undersöka och jämföra hur barnkaraktärerna i böckerna framställs, hur böckernas barnsyn kommer till uttryck och undersöka hur böckernas barnsyn förhåller sig till den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention. Ytterligare en del av studiens syfte är att föra en diskussion kring hur pedagogen kan arbeta med bilderböckers syn på barn i äldre tider.

Studien utgår ifrån det Lena Kåreland tar upp om behov- och kravpedagogik, Ellen Keys barnsyn och det Anne Banér tar upp om framväxten av sekelskiftets traditionella barnsyn. Studien utgår även ifrån Maria Nikolajevas föreställningar om bilderboken.

Analysen visar att barnkaraktärerna framställs som lydiga och hjälpsamma. Analysen visar även att de båda böckerna ger uttryck för behov- och kravpedagogik samt att böckernas barnsyn till stor del är påverkad av Ellen Keys barnsyn. De båda böckernas barnsyn stämmer även i hög grad överens med den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention. Den avslutande didaktiska diskussionen kommer fram till att pedagogen kan arbeta med tantböckerna i klassrummet parallellt som pedagogen arbetar med temat barn och barns villkor i äldre tider.

Nyckelord: Elsa Beskow, bilderböcker, bilderboksanalys, barnkaraktärer, barnsyn, didaktik

Innehåll

Inledning.....	1
Syfte.....	1
Frågeställningar.....	2
Disposition.....	2
Urval.....	2
Elsa Beskow.....	3
Teoriavsnitt: Bilderboken som medium.....	3
Bilderboken.....	4
Miljö och färgsättning i bilderboken.....	5
Karaktärer i litteraturen (och i bilderboken).....	6
Metod.....	6
Tidigare forskning kring tantserien.....	7
Bakgrund: Barnsyn i barnlitteraturen och verkligheten.....	7
Framväxten av sekelskiftets traditionella barnsyn.....	7
Ellen Keys barnsyn.....	9
Kravpedagogik vs behovspedagogik.....	11
Barnsynen i FN:s barnkonvention.....	11
Barnsynen i Elsa Beskows Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin.....	13
Handling.....	13
Format och omslag.....	14
Uppslag ett till tre.....	14
Uppslag fyra till sju.....	16
Uppslag åtta till nio.....	17
Uppslag tio till tolv.....	18
Uppslag tretton till femton.....	20
Sammanfattning av barnsynen i Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin.....	22
Barnsynen i Elsa Beskows Petters och Lottas Jul.....	23
Handling.....	24
Format och omslag.....	24
Uppslag ett till fyra.....	24
Uppslag fem till nio.....	26
Uppslag tio till tretton.....	28
Uppslag fjorton till sexton.....	30
Sammanfattning av barnsynen i Petters och Lottas Jul.....	31
Sammanfattande diskussion av analys.....	32

Didaktisk diskussion	35
Referenslista:	38
Primärmaterial:	38
Sekundärmaterial:	38

Inledning

Litteraturvetaren Lena Kåreland framhåller i boken *Skönlitteratur för barn och unga: Historik, genrer, termer, analyser* att bilderbokskonstnären Elsa Beskow har satt sin prägel på en stor del av 1900-talets bilderboksutgivning (Kåreland 2015, s. 17–34). Beskow skrev flera av sina böcker för mer än hundra år sedan och litteraturvetaren Ingrid Nettervik lyfter i boken *I barnbokens värld* fram att Beskows bilderböcker ständigt trycks i nya upplagor samt att de är uppskattade av alla, barn som vuxna (Nettervik 2002, s. 80). Nettervik lyfter även fram att 1900-talet var barnets århundrade samt att barnsynen under denna period har förändrats och påverkat litteraturen. Barnomsorg har under 1900-talet blivit en viktig angelägenhet för samhället parallellt med lekens betydelse och att barn tillåts vara barn allt längre upp i åren (s. 8–9). Utifrån Netterviks resonemang kring att 1900-talet var barnets århundrade samt att några av Beskows bilderböcker är mer än hundra år anser jag att det vore intressant att studera barnsynen i några av Beskows bilderböcker.

I dokumentet ”Kursplaner som kompletteras med kunskapskrav” står det under det centrala innehållet för årskurs ett till tre i kursplanen för ämnet Svenska att eleverna ska få möta följande:

Berättande texter och poetiska texter från olika tider och skilda delar av världen. Texter i form av rim, ramsor, sånger, bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, dramatik, sagor och myter. Berättande och poetiska texter som belyser människors upplevelser och erfarenheter (Skolverket 2016, s. 248).

Vidare står att eleverna ska få möta: ”Några skönlitterära barnboksförfattare och illustratörer” (Skolverket 2016, s. 248).

Utifrån ovanstående resonemang anser jag att det vore intressant att göra en bilderboksanalys av två av Beskows bilderböcker eftersom läroplanen betonar att eleverna ska ges möjlighet att möta bilderböcker som är ifrån olika tider samt att eleverna ska få möta skönlitterära barnboksförfattare och illustratörer (2011, s. 248), vilket Beskow är. Bilderboksanalysen vill jag göra med fokus på barnsynen i två av Beskows böcker, nämligen *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin* som gavs ut för första gången år 1918 och *Petter och Lottas Jul* som gavs ut för första gången år 1947.

Syfte

Syftet med detta självständiga arbete är att undersöka hur barnkaraktärerna i Elsa Beskows bilderböcker *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin* (1981) och *Petter och Lottas Jul* (1980) framställs samt hur bokens barnsyn kommer till uttryck. Jag vill även undersöka hur

bokens barnsyn förhåller sig till den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention som Sverige har ratificerat och diskutera hur pedagogen i sin undervisning kan arbeta med bilderböckers syn på barn i äldre tider.

Frågeställningar

I min uppsats ska jag besvara följande frågor:

1. Hur framställs barnen i de aktuella böckerna och vilken syn på barn kommer till uttryck?
2. Hur förhåller sig Beskows syn på barn till:
  - a. den syn på barn som rådde i början av 1900-talet (såväl den traditionella som den moderna som förknippas med Ellen Key)?
  - b. den syn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention?
  - c. krav- respektive behovspedagogik?
3. Har Beskows syn på barn förändrats under de 30 år som skiljer böckerna åt?

Disposition

I det här avsnittet presenterar jag det självständiga arbetets struktur. I första avsnittet ”Urval” redovisar och motiverar jag mitt val av primärmaterial till detta arbete. Därefter följer ett kort avsnitt där jag presenterar författaren och illustratören Elsa Beskow. Direkt efter författarpresentationen följer ett teoriavsnitt där jag presenterar bilderboken som medium och där jag förklarar betydelsefulla begrepp för arbetet. Efter detta kommer jag att redogöra för den metod jag har använt mig av. Sedan följer ett avsnitt där jag redovisar tidigare forskning om några av Elsa Beskows bilderböcker. Därefter följer ett avsnitt som innefattar studiens bakgrund där jag presenterar synen på barn runt sekelskiftet 1900 samt den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention. Det jag presenterar i bakgrunden kommer jag sedan att använda som en utgångspunkt för analysen. Efter bakgrunden kommer analysen. I detta avsnitt studerar jag framställningen av barnkaraktärerna och barnsynen i bilderböckerna, följt av en sammanfattande diskussion av analysen. Avslutningsvis följer en didaktisk diskussion där jag diskuterar hur pedagogen utifrån läroplanen och FN:s barnkonvention kan arbeta med äldre bilderböcker parallellt med temat barn och barns villkor i äldre tider.

Urval

I detta avsnitt redovisar jag hur jag gjort mitt urval av primärmaterial. Beslutet att analysera två av Elsa Beskows bilderböcker tog jag snabbt eftersom jag under en praktik på

lärarprogrammet upptäckte att den klass jag var i läste högt ur Elsa Beskows *Tomtebobarnen* från 1910. Detta väckte min nyfikenhet kring Elsa Beskows böcker eftersom jag tyckte att det var fascinerande att en så gammal bok fortfarande kan fånga och uppskattas av barn idag. Högläsningen av *Tomtebobarnen* fick mig även att tänka tillbaka på min egen barndom när min morfar läste böcker för mig. En av dessa böcker var *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* och jag minns att jag uppskattade den mycket eftersom jag tyckte att det var intressant med böcker som utspelade sig förr. Denna tillbakablick fick mig att fastna för tantserien och boken *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin*. Eftersom att jag ville få in komparativa inslag i mitt arbete valde jag att analysera ytterligare en bok i tantserien. Denna bok fick bli *Petters och Lottas Jul* eftersom det var den sista boken i tantserien och *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* var den första. Nu till böckernas författare Elsa Beskow.

Elsa Beskow

Nedan kommer jag att göra en kort presentation av Elsa Beskow. Enligt litteraturvetaren Lena Kjersén Edman i boken *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna* växte Elsa Beskow upp i Stockholm tillsammans med sina fyra yngre systrar och en bror. Elsa föddes 1874 och fick efternamnet Maartman efter sin pappa. När Elsa var fyra år sattes hon i en småbarnsskola som praktiserade Ellen Keys pedagogiska idéer om lekens betydelse för inlärning. När Elsa var femton år dog hennes pappa, vilket bidrog till att Elsas mamma tillsammans med Elsa och hennes systrar bosatte sig hos Elsas morfar (Kjersén Edman 2002, s. 83). Kjersén Edman menar att morfarernas hem gav Beskow inspiration ”till det trygga och trivsamma hem, där hon långt senare placerade Tant Brun, Tant Grön och Tant Gredelin” (2002, s. 84). Beskow valde att utbilda sig till teckningslärare och gifte sig sedan med predikanten Natanael Beskow. Därefter började Beskow producera allt ifrån sångtexter med illustrationer till bilderböcker. Hon gick bort år 1953 och var aktiv ända fram till sin död. År 1953 utkom nämligen hennes sista bok *Den lilla vävaren* (s. 84).

Teoriavsnitt: Bilderboken som medium

I detta avsnitt kommer jag att förklara och definiera viktiga begrepp för det här arbetet. Detta kommer jag göra genom att presentera bilderboken som medium, det vill säga presentera hur bilderböcker berättas och framställs. I min presentation av bilderboken som medium kommer jag huvudsakligen att använda mig av litteraturvetarna Maria Nikolajevas och Ulla Rhedins teorier kring bilderboken som medium. Fokus kommer dock ligga på Nikolajevas teorier eftersom jag funnit hennes framställningar tydligast.

Bilderboken

Ingrid Nettervik framhåller *I barnbokens värld* att bilderboken inte är samma sak som en bok med bilder i. Istället är bilderboken en bok där bilderna har en dominerande roll och i regel ska det förekomma minst en stor bild per uppslag för att boken ska definieras som en bilderbok (Nettervik 2002, s. 67). Maria Nikolajeva menar i *Bilderbokens pusselbitar* att bilderboken är en konstform som kombinerar två kommunikationsnivåer, den verbala och den visuella. Därmed förmedlar bilderboken information på ett annat sätt jämfört med en roman eller berättelse. Nikolajeva menar även att bilderboken liknar teater och film eftersom mottagaren/ läsaren behöver sätta ihop den övergripande betydelsen av de olika kommunikationselementen (Nikolajeva 2000, s. 11). När jag i detta självständiga arbete använder begreppet bok syftar jag på bilderboken som den ovan beskrivits.

Nikolajeva tydliggör att en bilderbok har ett betydligt mindre omfång än en roman. Omfångsmässigt utgör därför vanligtvis omslag, försättsblad och titelsida en relativt stor del av bilderboken. Den verbala texten i en bilderbok är inte lång, vilket bidrar till att bokens titel får en betydelsefull roll när det gäller bilderbokens verbala aspekt. Omslaget till bilderboken har en oersättlig roll och upprepas inte omslagsbilden på någon bild inne i boken får omslaget en ännu större betydelse. Nikolajeva menar att berättelsen redan kan börja på omslaget samt att den kan fortsätta bortom sista sidan och in på pärmens baksida. Även försättsblad kan er hålla viktig information och de bilder som finns på titelsidan kan antingen bekräfta eller gå emot den övriga berättelsen (Nikolajeva 2000, s. 63). Nikolajeva menar att majoriteten av de flesta bilderböcker har vita eller neutralt kulörta försättsblad. En bilderbok kan även sakna försättsblad och har istället titelsidan och copyright-sidan direkt intill pärmen. Dock utnyttjar många moderna bilderboksskapare försättsbladet för sitt berättande eftersom bokomfånget i en bilderbok är begränsat (s. 69). Titelsidan innehåller vanligtvis bokens titel, textförfattarens och illustratörernas namn samt förlagets namn enligt Nikolajeva. Det kan även förkomma en halvtitelsida i bilderböcker, vilket är en sida med bara titeln som kommer direkt före titelsidan. Både på halvtitelsidan och titelsidan är det vanligt att det förekommer en liten bild. Denna bild är ofta en utskuren detalj från en bild inne i boken och har vanligtvis enbart ett dekorativt syfte, även om den kan varsla om handlingen (s. 72).

Även Ulla Rhedin lyfter i sin avhandling *Bilderboken: På väg mot en teori* fram bilderbokens yttre format. Rhedin delar in bilderbokens yttre format i tre grundformer. De två första grundformerna består av en rektangel som antingen är i liggande breddformat eller stående höjdförmat. Den tredje och sista grundformen är den kvadratiska boken. Rhedin menar att

bilderbokens yttre format bestämmer sidornas proportioner och form. Det yttre formatet bestämmer dock inte över illustrationernas storlek, formen på uppslaget eller sidorna i boken. Storleken och formen på illustrationerna i bilderboken varierar beroende av inre design, mängden bilder och textmassa samt relationen mellan bild och textmassa. Enligt Rhedin finns det tre olika uppslag. Det finns dubbelsidiga bilder över hela uppslag, vilket är de största bilderna i en bilderbok. De dubbelsidiga är vanligtvis liggande i panoramaformat och visar en scen på ett uppslag. Ytterligare ett uppslag är tvåbildsprincipen som innebär att uppslagen är i hel- eller halvsidesbilder, beroende på textmassa. Det sista uppslaget är det polysceniska uppslaget som rymmer mindre illustrationer i varierande storlekar och former (Rhedin 2001, s. 146).

Miljö och färgsättning i bilderboken

Enligt Nikolajeva är miljöns mest grundläggande funktion i bilderboken att beskriva handlingens tid och plats. Nikolajeva lyfter fram att det går att skilja mellan om miljön är *integrerad* eller om det är *bakgrundsmiljö*. Är miljön *integrerad* är den oersättlig för handlingen, vilket innebär att berättelsen inte kan utspela sig i någon annan miljö.

Bakgrundsmiljön är däremot inte väsentlig för handlingen. Dock kan *bakgrundsmiljöer* ha andra funktioner. Exempel på detta kan vara interiörbilder som kan ange tiden för handlingen med hjälp av tidstypiska detaljer i inredningen och därmed också återge personers position i samhället. Även utomhusscener i bilderboken kan ange tiden i viss mån, inte minst utifrån vilken årstid det är. Nikolajeva menar även att miljön kan bidra till personskildringen. Detta exempelvis om personer i bilderboken ständigt vistas i vissa miljöer (utomhus eller inomhus). En persons rum kan återge personens egenskaper. Är rummet avskalat kan personen uppfattas som prydlig och är rummet fyllt med prylar kan personen uppfattas som slarvig (Nikolajeva 2000, s. 117).

När det gäller färgsättningen i bilderboken menar Nikolajeva att man kan se om färgerna har någon symbolisk betydelse. Detta kan göras genom att studera om personen i bilderboken markeras med någon särskild färg, sedan undersöks om färgerna bidrar till persongestaltningen. Det går även att studera om den dominerande färgen i boken berör bokens tema. Det vill säga undersöka om färgerna är glada och varma eller mörka och kalla. Nikolajeva påpekar att det kan finnas en logik eller konsekvens i växlingen av teknik. Färg kan exempelvis stå för "nu" och svartvitt för "då". Dock kräver sådana iakttagelser speciella konstvetenskapliga kunskaper som kan bidra till en bättre förståelse av bilderboken menar Nikolajeva, som varnar för diskussioner kring bilderböckernas bildmässiga egenskaper om

man inte besitter god kunskap i konstvetenskap (Nikolajeva 2000, s. 86). På grund av Nikolajevas resonemang kring bilderböckernas bildmässiga egenskaper kommer jag i min analys vara försiktig och i viss mån undvika att föra diskussion kring bildernas egenskaper utifrån färgsättning och teknik.

Karaktärer i litteraturen (och i bilderboken)

Min uppsats diskuterar bland annat böckernas karaktärsskildringar. Även när det gäller litterära karaktärer finns en litteraturvetenskaplig teoribildning. Jag har utgått ifrån Maria Nikolajevas resonemang kring karaktärer i litteraturen. Nikolajeva lyfter i *Barnbokens byggklossar* fram att karaktärerna i litteraturen presenteras för läsaren genom sitt beteende, sitt utseende, sina uttalanden, sina tankar samt genom kommentarer från andra karaktärer eller berättarens kommentarer. Genom att sätta ihop bitar av information om karaktärer utifrån deras beteende kan läsaren dra slutsatser och konstruera en nästintill fullständig bild av karaktären. En karaktärs drag kan exempelvis inpräntas i läsaren med hjälp av upprepade handlingar och genom kontraster mellan olika egenskaper. Nikolajeva tydliggör att vissa karaktärer ges så pregnanta drag att de blir sinnebilder för särskilda egenskaper och beteenden. Med hjälp av författaren kan läsaren också ta del av karaktärers tankar och upplevelser. Det är därmed upp till författaren att välja vilka av karaktärens drag som ska tas upp i berättelsen. Författaren kan utförligt välja att beskriva karaktärens yttre, endast nämna några drag eller utesluta allt. Enligt Nikolajeva kan en litterär person karaktäriseras utifrån sitt beteende samt utifrån de händelser de är delar av. Dessa händelser kan exempelvis vara vanliga och vardagliga. En litterär person kan även karaktäriseras genom sitt tal, både genom vad hen säger och hur hen säger det (Nikolajeva 2004, s. 106–108).

Metod

I detta avsnitt presenterar jag vilken metod jag har använt mig av i detta självständiga arbete. Jag kommer med hjälp av de aspekter av bilderboken som jag presenterat ovan att studera barnkaraktärerna i de två valda böckerna. Genom att studera hur barnkaraktärerna framställs kan jag få en bild av böckernas barnsyn. För att få en bild av detta har jag även gjort karaktärsanalyser av andra karaktärer i böckerna som har inflytande på barnkaraktärerna. Jag har även undersökt hur interaktionen mellan olika karaktärer ger uttryck för böckernas barnsyn. Karaktärsskildringen ses sedan mot bakgrund av vad forskare lyfter fram kring sekelskiftets (omkring 1900-talet) barnsyn och den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention. Slutligen jämför jag karaktärsskildringen i de båda böckerna. Min undersökning har således en komparativ aspekt. De forskare jag har använt mig av kommer

att presenteras i teoriavsnitt, tidigare forskning och bakgrund. Avslutningsvis kommer jag att föra en diskussion kring hur pedagogen utifrån äldre bilderböcker kan arbeta med temat barn och barns villkor i äldre tider.

Tidigare forskning kring tantserien

I detta avsnitt presenterar jag tidigare forskning som berör några av Beskows bilderböcker. Fokus kommer dock ligga på forskning om Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin serien. Vid min sökning av tidigare forskning har jag använt mig av sökmotorn LIBRIS. Det första sökordet jag använde var "Elsa Beskow". Dock upptäckte jag att det blev en för bred sökning och avgränsade därmed sökordet till tre andra sökord: "Elsa Beskow studier", "Elsa Beskow biografi" och "svenska bilderböcker bibliografi". Efter denna avgränsning kunde jag hitta relevant litteratur till detta självständiga arbete som berörde tantserien.

I sin bok *Studier kring Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* studerar litteraturvetaren Per Bergman alla böcker i tantserien. Bergman utgår från tantböckernas litterära estetiska kvalitéer och har även valt att studera vissa av de moraliska värderingar som kan framskyntas i serien (Bergman 1971, s. 8–9). Litteraturvetaren Ulla Bergstrand gör i sin bok *En bilderbokshistoria: Svenska bilderböcker 1900–1930* korta beskrivningar och analyser av några svenska bilderböcker från 1900 till 1930. Några av de böcker Bergstrand analyserar kommer från tantserien och är: *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (1918), *Tant Bruns födelsedag* (1925) och *Petter och Lotta på äventyr* (1929). Bergstrands syfte är bland annat att lyfta fram barnens livssituation och pedagogiken i bilderböckerna (Bergstrand 1993). I *Solägget: Fantasi och verklighet i Elsa Beskows konst* studerar litteraturvetaren Stina Hammar Elsa Beskows konst i relation till hennes liv. Hammar visar bland annat på hur miljön Beskow har växt upp i och hur de människor som Beskow har träffat har påverkat hennes skrivande (Hammar 2002).

Bakgrund: Barnsyn i barnlitteraturen och verkligheten

I detta avsnitt redogör jag för forskning kring sekelskiftets (omkring år 1900) barnsyn och den barnsyn som finns i FN:s barnkonvention. Jag redogör även för skillnaden mellan kravpedagogik och behovspedagogik.

Framväxten av sekelskiftets traditionella barnsyn

Här presenterar jag den traditionella synen på barn som fanns i Sverige fram till sekelskiftet 1900. I antologin *Ur barndomens historia* lyfter kulturhistorikern Anne Banér i "Barndomens historia speglad i bildkonsten: ett kulturhistoriskt perspektiv" fram synen på barn i Sverige

fram till sekelskiftet. Banér menar att industrialismen under 1800-talet bland annat innebar att gamla familjemönster bröts och att nya borgerliga skikt växte fram i städerna. Tidigare hade arbetsplatsen varit ansluten till hemmet, nu förlades istället arbetsplatsen utanför hemmet. Detta menar Banér bidrog till att fäderna ofta blev ensamma familjeförsörjare medan modern och barnen stannade kvar i hemmet. I sin tur ledde detta till en förlängd barndom eftersom barnen (pojkar) inte kunde lära sin yrkesroll i hemmet. Istället var barnen (pojkar) tvungna att påbörja en utbildning när de var gamla nog. I denna borgerliga miljö menar Banér att barnen fick uppleva en lång barndom. En barndom som idylliserades med lek, ljus, glädje och oskuldsfullhet som var långt borta från vuxenvärldens allvar och tyngd. Banér tydliggör även att denna syn på barn rådde under hela 1800-talet. Denna syn gällde inte allmogebarnen till en början eftersom den framväxande industrin var beroende av barn som arbetskraft. Barn var billiga i drift, ställde inte krav och var genom sin storlek lämpade för många arbetsuppgifter. Enligt Banér levde 1800-talets arbetarbarn under svåra förhållanden. De hade långa arbetsdagar, dålig arbetsmiljö och om de inte gjorde som de blev tillsagda var det hårda nypor som gällde och ett ständigt hot om uppsägning, vilket kunde vara förödande eftersom många barn var familjeförsörjare. Vid 1800-talets mitt började allmänheten reagera på de hemska förhållanden som barnarbetarna utsattes för menar Banér. Dock påverkade inte detta avvecklingen av barnarbete. Istället var det industrins utveckling av maskiner som bidrog till att barnens arbete inte längre behövdes. Dock förekom det fortfarande barnarbete efter mitten av 1800-talet fast inte i lika stor utsträckning som innan tydliggör Banér. När barnarbetet minskade bidrog det till att en mängd fattiga barn blev sysslösa. De fattiga barnen bodde i urusla bostäder och lämnades ofta hemma när föräldrarna arbetade, vilket bidrog till att barnen gick omkring på gatorna, tiggde, stal och ofredade. Tidigare hade myndigheterna använt sig av husförhör, vilket hade gett dem en uppsikt över läs- och skrivkunnighet samt kunskaper i kristendom, som enligt Banér bidrog till lydnad och vördnad hos den fattiga befolkningen inför makten. I kombination med att den fattiga befolkningen var mer rörlig än tidigare fick myndigheterna svårare att kontrollera den. Detta anser Banér bidrog till att allmänheten och makthavarna fruktade socialistiska uppror. Mot detta menar Banér att man bör betrakta 1800-talets alla skolreformer som en ersättning av de gamla husförhören och som ett sätt att kontrollera de fattiga barnen (Banér 1995, 30–36).

Utifrån Banérs resonemang kring den traditionella barnsynen i Sverige fram till sekelskiftet vill jag tydliggöra att beroende på vilken klasstillhörighet barnen hade behandlades barnen

olika under 1800-talet. Jag vill även utifrån Banérs resonemang tydliggöra att den skola som växte fram i 1800-talets Sverige i viss mån växte fram för att kontrollera de fattiga barnen.

Ellen Keys barnsyn

I detta avsnitt presenterar jag filosofen, reformpedagogen och författaren Ellen Keys barnsyn, som till stor del ifrågasatte den traditionella barnsynen som jag beskrivit ovan. År 1900 publicerade Key *Barnets århundrade* som gavs ut i två delar. *Barnets århundrade* fick ett starkt genomslag och översattes till flera språk. Även om Key skrev boken för nästan hundra år sedan menar idéhistorikern Ronny Ambjörnsson i förordet till en senare upplaga av den att Keys budskap och idéer är lika aktuella idag. Ambjörnsson menar även att valet av utgivningsår för *Barnets århundrade* var medvetet eftersom Key ville att det instundande århundradet skulle sätta barnet i centrum (Ambjörnsson 1995, s. 5–9). I sin bok *Ellen Key: En europeisk intellektuell* tydliggör Ambjörnsson att den mest centrala pedagogiska tanke som Key ville lära ut med *Barnets århundrade* inspirerades av Jean-Jacques Rousseaus tankar kring att alla föds med en förmåga att lära samt att det inte finns några elaka barn. Istället finns det barn som har uppfostrats på fel sätt (Ambjörnsson 2012, s. 191). Ambjörnsson lyfter även fram andra författare som har varit en inspirationskälla för Key, vilka är Michel de Montaigne och Herbert Spencer (s. 137). Enligt Ambjörnsson var Keys mål ”att skapa personligheter, självständiga individer som fritt kunde ta ställning till tillvarons gåtor och problem” (2012, s. 137).

Den första delen av *Barnets århundrade* tar mestadels upp Keys åsikter om rösträtt för kvinnor (Key 1900, s. 122), mannens och kvinnans rätt att få skiljas samt bestämma vem de vill ingå i äktenskap med (s. 23–29). Det som berör Keys barnsyn i boken är att hon kritiserar barnarbete, vilket tyvärr utifrån Key är vanligt förekommande under sekelskiftet. Key menar att: ”där industrin utvecklar sig, tages kvinnan från hemmet, barnet från lek och skola” (1900, s. 50). Key verkar därmed mena att industrins utveckling bidrar till barnarbete. Key vill därför införa en skyddslagstiftning som ska motverka barnarbete (s. 50). Boken genomsyras även av Keys tankar kring att det inte ska spela någon roll om barnet föds inom eller utom äktenskapet (s. 23–29). Ytterligare en sak som berör Keys barnsyn är kritiken mot att låta barn med en missbildning leva:

Medan det hedniska samhället i sin hårdhet utsatte de svaga eller vanföra barnen, har det kristna samhället gått så långt i mildhet, att det förlänger det obotliga och ytterligt missbildade barnets lif, till en stundlig pina för barnet själf och dess omgivning. Framtidens humanitet däremot kommer troligen att visa sig sålunda, att läkaren – under ansvar och kontroll – smärtfritt släcker ett sådant lif (Key 1900, s. 19).

Med detta verkar det som att Key anser att det är legitimt rätt att släcka ett barns liv om barnet har en missbildning eftersom att ett barn med en missbildning skulle lida mer av att leva och vara en belastning för samhället. Utifrån min och FN:s barnkonventions barnsyn som jag kommer nämna längre fram anser jag att denna del av Keys barnsyn är förlegad eftersom det i viss mån berör rasbiologi, vilket började växa fram i Sverige under den här tidsperioden. Dock är det en del av Keys barnsyn och bör därmed nämnas.

Den andra delen av *Barnets århundrade* genomsyras av Ellen Keys kritik och ifrågasättande av den auktoritära pedagogiken som var vanligt förekommande under sekelskiftet (Key 1995). Key ifrågasätter även sin tids skolundervisning inom kristendomen som hon anser är förlegad eftersom den exempelvis går emot den naturhistoriska och historiska undervisningen när det gäller människans ursprung och jordens skapelse (s. 79). Ännu en sak som Key ifrågasätter är barnagan:

Detta sätt att fostra, att rätta, har man steg för steg övervunnit på andra områden. Även tortyrens, husagans, prygelstraffets avskaffande strandade länge mot talet om deras "oumbärlighet" som uppfostringsmedel. Men barnet är, svarar man, ännu ett djur och måste fostras som ett (Key 1995, s. 24).

Med detta tycks Key kritisera synen på att barn ska fostras som djur. Key visar att denna behandling av barn är förlegad genom att lyfta fram exempel där våld som uppfostringsmedel har avskaffats på grund av dess brutalitet. Ytterligare ett ställe där Key visar att barnaga är förlegat är när hon antyder att vuxna inte ska möta barn med list och våld (s. 12). Key förklarar även vad det innebär att uppfostra ett barn:

Att uppfostra ett barn – det betyder att bära sin själ i sina händer, att sätta sina fötter på en smal stig. Det betyder att aldrig utmana faran att i barnets blick möta den köld, som utan ord säger oss att barnet finner oss otillräkneliga; det betyder att ödmjukt inse huru möjligheterna att skada barnet äro otaliga, att gagna det få (Key 1995, s. 15).

Key tycks alltså mena att det är lättare att skada barnet än att hjälpa det, vilket innebär att uppfostraren har en stor och betydelsefull roll i barnets uppfostran, där kärleken till barnet är central. Utöver detta är Key en förespråkare för den fria leken samt individens rätt till att utvecklas (s. 51–79). Enligt Key bidrar den fria leken till att barnen får "fördjupande av själen, eggelse av företagsamheten, närandet av fantasin" (1995, s. 52), detta till skillnad mot den av vuxna styrda leken (s. 52). Att individen har rätt till att utvecklas framkommer genomgående i *Barnets århundrade*. Key tycks mena att den auktoritära pedagogiken som rådde runt sekelskiftet kunde vara skadlig för individens utveckling och att den därmed borde bortskaffas.

Utifrån dessa resonemang kring Key går det att se att hon tar tydligt avstånd från den traditionella barnsynen som rådde under sekelskiftet. Key vill att alla barn oavsett klasstillhörighet ska utvecklas till självständiga individer och ifrågasätter den auktoritära uppfostran. Utifrån detta kan jag koppla det mesta av Keys värderingar kring barnsyn till behovspedagogiken och Keys kritik mot en auktoritär uppfostran där våld kan förekomma till kravpedagogiken. Begreppen behovspedagogik och kravpedagogik är något som jag kommer att utveckla och presentera i följande avsnitt.

Kravpedagogik vs behovspedagogik

Här kommer jag förtydliga och reda ut begreppen kravpedagogik och behovspedagogik.

Enligt Kåreland går det ur ett historiskt perspektiv att urskilja en konflikt i synen på barnet och dess behov som tydligt går att avläsa i barnlitteraturen. Den ena sidan, kravpedagogiken handlar om att de vuxna ställer krav på barnet, vilket innebär att barnet ska följa normer och regler som vuxenvärlden har fastställt. Den andra sidan, behovspedagogiken handlar däremot om att barnets behov står i centrum och att barnets behov är avgörande för de vuxnas beteende gentemot barnet. Kåreland antyder att det från sekelskiftet fram till 1900-talets mitt går att iakttä en utveckling i barnlitteraturen från kravpedagogik till behovspedagogik. Detta ser man genom att studera hur familjen skildras samt hur relationen mellan vuxna och barn gestaltas i barnboken. Enligt Kåreland är det vanligt förekommande i de äldre barnböckerna från sekelskiftet och tidigare att barnen inte ska ifrågasätta sina föräldrar och lärare. Istället ska barnen rätta sig efter föräldrars och lärares krav. Detta tyder på att den auktoritära uppfostran var normen (Kåreland 2013, s. 21–23).

Barnsynen i FN:s barnkonvention

I detta avsnitt presenterar jag en tolkning av den syn på barn som kommer till uttryck i dokumentet ”Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter” publicerad av UNICEF. I dokumentet lyfts alla artiklar i FN:s barnkonvention fram. Dokumentet tydliggör att barn enligt FN:s barnkonvention är självständiga individer med egna rättigheter (UNICEF 2009, s. 4). I rapporten ”Rättighetsbaserad skola” publicerad av UNICEF Sverige framgår det att Sverige år 1990 valde att ratificera FN:s barnkonvention, vilket innebär att det blev folkrättsligt bundet att följa den (UNICEF 2016, s. 4). Man kan alltså säga att FN:s barnkonvention är den idag politiskt påbudna synen på barn, det vill säga den syn som ska genomsyra all offentlig verksamhet i Sverige. Om sedan alla människor i Sverige verkligen omfattar denna syn är en annan sak. I dokumentet om FN:s barnkonvention framkommer det att FN:s barnkonvention bygger på fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur hela

FN:s barnkonvention ska tolkas (UNICEF 2009, s. 4). Dessa fyra grundprinciper är artikel två, tre, sex, tolv och lyder enligt FN:s barnkonvention:

Artikel 2:

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.
2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttrycka åsikter eller tro (UNICEF 2009, s. 14).

Artikel 3:

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn (UNICEF 2009, s. 14).

Artikel 6:

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling (UNICEF 2009, s. 15).

Artikel 12:

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barn (UNICEF 2009, s. 18).

Den barnsyn som träder fram i artikel två innebär att alla barn i Sverige ska ha samma rättigheter samt att alla barn har samma värde. Det ska exempelvis inte spela någon roll var i Sverige barnet bor, vilka föräldrar barnet har eller vilken religion barnet har. Den barnsyn som kommer fram i artikel tre handlar enligt min tolkning om att alla beslut som tas kring barn i Sverige ska tas med hänsyn till vad som är bäst för barnet. Barn i Sverige har även rätt till att uttrycka sina tankar och åsikter innan besluten fattas. Den barnsyn som finns i artikel

sex förstår jag som att alla barn i Sverige har rätt att växa upp i ett tryggt hem samt att alla barn har rätt till att utvecklas. Detta kan exempelvis innebära att barn i Sverige har rätt att gå i skolan, få kompisar och få leka. Den barnsyn som träder fram i artikel tolv förstår jag som att barn i Sverige är och ska behandlas som demokratiska medborgare. Även om barnen inte får rösta än har de rätt till att uttrycka sig och få inflytande i frågor som rör dem. Barn i Sverige kan därmed bilda sig egna åsikter och uttrycka dem. En bra arena för detta är exempelvis skolan men det är även viktigt att barnet får uttrycka sina åsikter i all verksamhet som berör barnet.

Utifrån ovanstående artiklar grundar jag mitt resonemang kring vilken politisk påbjuden barnsyn vi har i dagens Sverige, vilket innebär att jag i analysen kommer att utgå ifrån artiklarna när jag vill föra resonemang kring hur böckernas barnsyn förhåller sig till den politiskt påbjudna barnsyn vi har idag.

Barnsynen i Elsa Beskows *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin*

Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin är den första bilderboken i tantserien. Boken är skriven och illustrerad av Elsa Beskow och gavs ut för första gången år 1918. *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* följer tanterna under en dag och utspelar sig i en liten stad i Sverige vid mitten av 1800-talet. Eftersom boken saknar paginering har jag paginerat första sidan efter titelsidan som sida ett. Jag genomför analysen genom att gå igenom bilderboken uppslag för uppslag.

Handling

Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin är systrar och deras hund lilla Prick har försvunnit. Tanterna beger sig därmed ut för att leta efter lilla Prick men stöter alla på hinder under vägen. Tant Grön blir fast på loftet till en lada för att den stege hon använt för att komma upp rasar ned. Tant Gredelin blir fast vid en bäck som hon inte vågar korsa eftersom hon redan har trillat i och blivit blöt och Tant Brun stöter på två små fattiga barn som står och gråter på vägen. Barnen heter Petter och Lotta och Tant Brun tröstar dem med kakor och ger dem en femtioöring i stället för den de har tappat. Tant Brun frågar även barnen om de har sett till lilla Prick och barnen lovar att hålla utkik. Petter och Lotta lyckas sedan hitta lilla Prick när de upptäcker att en positivhalare har tagit honom. Barnen befriar hunden och återvänder med honom till tanterna. På vägen hjälper de Tant Gredelin över bäcken och Tant Grön ner från loftet på ladan. Historien slutar med att tanterna fattar tycke för de fattiga barnen och bestämmer sig för att adoptera dem.

Format och omslag

Jag inleder med en kort formell beskrivning av boken. Bokens format är utifrån Rhedins (2001, s. 146) resonemang en rektangel i liggande breddformat. Omslaget på bokens främre pärm är i akvarell och föreställer tre damer som har varsin färg på sina dräkter: grön, brun och gredelin. Damerna sitter ner och konverserar med varandra under ett stort träd, samtalet ser sorgset ut eftersom damen i gredelint ser ut att gråta. Konversationen ser även ut att vara viktig eftersom de båda damerna på kanterna sitter vända mot damen i brunt som sitter i mitten. Omslagsbilden upprepas inte på något ställe i boken, vilket enligt Nikolajeva tyder på att omslagsbilden har en stor roll. Nikolajeva menar även att berättelsen kan börja på omslaget (Nikolajeva 2000, s. 63), vilket i detta fall stämmer eftersom de tre tanterna kan tänkas sörja sin bortsprungna hund lilla Prick. Att det är lilla Prick de sörjer förstår man längre fram i boken.

Uppslagen i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* är i hel- eller halvsidesbilder. Bakgrundsmiljön i bilderboken talar enligt mig för att de tre tanterna bor i ett borgerligt hem och ger en bild av att tanterna lever ett idylliskt liv.

Uppslag ett till tre

Det första uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (s. 1) består enbart av en sida och presenterar tanterna. Den övre halvan av uppslaget består av en bild i akvarell och under bilden är det text. Bilden föreställer de tre tanterna som går i led i textens läsriktning, mot höger. Framför tanterna går hunden lilla Prick kopplad. Den som håller i kopplet är Tant Gredelin, efter Tant Gredelin kommer Tant Brun och sist Tant Grön. Eftersom jag som läsare vill se vart tanterna tar vägen väljer jag att vända blad.

Det andra uppslaget (s. 2–3) har enbart text på högersidan med två siluettbilder i tusch och den vänstra sidan består av en stor bild i akvarell. I samspel med text och bild förstår man att bilden i akvarell föreställer gatan där de tre tanterna bor och att ingången till tanternas hem är genom en grönmålad port i ett plank. Över planket sträcker sig ett päronträd med saftiga päron och på bilden är det en pojke som försöker ta några:

Men var det en olydig gosse, som försökte klänga upp på planket för att stjäla av de små gröna päronen, så kunde man vara nästan säker på, att den gamle herrn, som bodde tvärs över gatan, stack ut huvudet genom sitt fönster och hötte med näven. Och lagade då inte den stygge pojken sig iväg på ögonblicket, så var den gamle herrn ute som en blixtnöje med käppen i högsta hugg (s. 2).

Det framkommer väldigt tydligt på detta uppslag att herrn som hytter med näven har en uppfostrande roll. Det är uppenbart att herrn anser att det inte är legitimt att pälla päron.

Därmed ställer herrn krav på pojken att följa hans och samhällets regler om att inte stjäla och lämna päronen ifred, vilket kan kopplas till kravpedagogiken. Enligt Kåreland är en del av kravpedagogiken att de vuxna ställer krav på barnet och att barnet ska följa de normer och regler som råder (Kåreland 2013, s. 21–23). Senare i texten framkommer det att herrn som hytte med näven är Herr Blå och att det är vanligt att han får vakta tanternas päron så de får vara ifred. På akvarellen får jag först syn på en upprörd Herr Blå som är vänd mot textens läsriktning och hytter med näven åt pojken som försöker palla päron. Herr Blås kropp är riktad mot pojken, vilket bidrar till att fokus i bilden sedan hamnar på pojken som pallar päron. Längre ner på gatan går det även två barn, en pojke och en flicka som ser förskräckta ut. Siluettbilderna i tusch på vänster sidan föreställer den olydige pojken som springer iväg mot läsriktningen ut ur bild. Siluettbilden på den utspringande pojken och bilden där det förekommer en pojke och en flicka som ser förskräckta ut bidrar till en känsla kring att barnen ska skrämmas bort. Det verkar inte som att Herr Blå tycker om barn, utan vill att de ska försvinna. Detta sammanfaller inte med Keys barnsyn eftersom Key genomgående betonar vikten av att se alla barn som individer (Key 1995), vilket Herr Blå inte tycks göra i detta uppslag.

Nästa uppslag (s. 4–5) har en helbild i akvarell på högersidan och text med två siluettbilder på vänstersidan. Siluettbilderna föreställer en flicka som står under päronträdet grenar och ringer på en klocksträng. Helbilden i akvarell visar sedan att flickan har kommit in i tanternas trädgård. Flickan står vänd med ryggen mot läsaren och är riktad mot Tant Grön som står och räfsar med sin kratta. Tant Grön har en bister uppsyn:

Hon såg nästan lite sträng ut, Tant Grön, för hon undrade nog, om du kanske var ett av de där barnen, som försökte klättra upp efter hennes päron (s. 4).

Även detta uppslag ger en känsla av kravpedagogik. Dock ställer inte Tant Grön några uttalade krav till flickan, vilket är en del av kravpedagogiken. Genom att studera bilden går det dock att uppfatta de normer och regler Tant Grön har, som innebär att man inte får palla av hennes päron. Tant Grön ser väldigt sträng och misstänksam ut på bilden. Hon uppfattas som sträng och misstänksam eftersom hon är vänd mot flickan och eftersom hon ser irriterad ut när hon räfsar löv. Känslan av misstänksamhet och irritation förstärks eftersom Tant Gröns kroppshållning är svagt framåtlutad för att hon ser ut att ta i ordentligt när hon använder räfsan. Tant Grön sneglar även misstänksamt på flickan över sina glasögon, vilket förstärker känslan av kravpedagogik. Tant Gröns beteende gentemot flickan framställer flickan som en inkräktare på Tant Gröns territorium. Detta framkommer tydligt av uppslaget då Tant Gröns

stora intresse är hennes trädgård och eftersom scenen utspelar sig i trädgården samt att det av texten framkommer att man vanligtvis stöter på Tant Grön i trädgården.

Uppslag fyra till sju

Det fjärde uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (6–7) har på uppslagets högersida en helsidesbild i akvarell som föreställer Tant Bruns kök. Tant Brun bjuder med ett leende flickan som tidigare varit i trädgården på knäck. Det går även att se in till Tant Gredelins rum från köket. Tant Gredelin sitter i sin soffa och broderar med hunden lilla Prick bredvid sig på en gredelifärgad dyna vid hennes fötter. De båda tanternas intressen framkommer tydligt i bilden och bidrar till skildringen av deras personlighet. I texten som är på vänstersidan framkommer det följande om Tant Brun:

Tant Brun var den allra snällaste tanten, tyckte barnen i stan, och därför vill de så gärna ha något ärende till henne, för *nästan* säker kunde man vara på att få en knäck eller chokladkaramell och *alldeles tvärsäker* på att hon bjöd på en pepparkaka (s. 6).

Denna framställning av Tant Brun ger en bild av att hon är trygg och givmild, vilket sammanfaller med Keys barnsyn. Detta eftersom Keys barnsyn utgår ifrån att uppfostraren har en stor och betydelsefull roll där kärleken till barnet är viktigast (Key 1995, s. 15). Tant Brun utstrålar i detta uppslag kärlek, tillskillnad från Tant Gredelin som verkar vilja ha respekt av barnen:

Hon var särskilt noga med, att man skulle torka sig om fötterna, Tant Gredelin, och att man skulle sitta stilla på stolen och svara snällt på hennes frågor (s. 6).

Här är Tant Gredelin väldigt mån om att barnen ska må bra eftersom de inte ska vara blöta om fötterna. Hon vill ha respekt av barnen eftersom att hon vill att barnen ska vara lydiga. Tant Gredelins kroppsspråk talar även för att hon är noggrann. Hon är prydligt klädd och sitter väldigt rakt och ordentligt i soffan. Att Tant Gredelin vill att barnen ska vara lydiga går att koppla till kravpedagogiken. Tant Gredelins förhållningssätt till barn kan kopplas till kravpedagogiken eftersom hon vill att barnen ska följa hennes normer och regler, vilket innebär att barnen ska vara rena och lydiga. Ytterligare en sak att nämna med detta uppslag är att den okända flickan har tagit sig ännu längre in i tanternas hem. På föregående uppslag var flickan i tanternas trädgård och innan det uppslaget var det en pojke som inte ens fick komma in i tanternas hem utan blev bortjagad. Detta bidrar till en känsla att Herr Blå och de tre tanterna med undantag av Tant Brun känner en stor misstänksamhet mot barn. Att tanterna och Herr Blå känner en stor misstänksamhet mot barn går helt i linje med Bergman som menar att tanterna är måna om sin privategendom och därmed har svårt att släppa in någon i sitt hem (Bergman 1971, s. 15).

Följande fyra uppslag kommer jag endast sammanfatta kort och sedan gå vidare i min analys eftersom de inte berör något kring barnsyn. Det femte uppslaget (s. 8–9) vänstra sida består av text och mitt under texten är det en siluettbild i tusch som föreställer hunden lilla Prick. Det finns även en helsidesbild i akvarell på högersidan. Bilden visar Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin som står på gatan utanför sitt hus och konverserar med Herr Blå. Längre bort på vägen i bilden går det att se lilla Prick svagt som är på väg bort. Det sjätte uppslaget (s. 10–11) handlar om Pricks färd ut ur stan och bort från tanterna. När tanterna upptäcker att lilla Prick har försvunnit börjar de att leta efter lilla Prick och när de har kommit ut ur stan bestämmer de sig för att leta var för sig. Vad tanterna inte vet är att en positivhalare har fångat deras hund och lagt honom i en säck. På det sjunde uppslaget (s. 12–13) får läsaren följa Tant Grön som letar efter Prick. Tant Grön kommer till en lada och hör att någon gnyr på loftet eftersom Tant Grön bestämt tror att det är lilla Prick som har fastnat på loftet till ladan bestämmer hon sig för att ta sig upp. Tyvärr råkar hon välta stegen på vägen upp och blir fast. På loftet finner hon en liten kvarglömd kattunge som hon trott var lilla Prick. Här slutar jag analysen av detta uppslag och går vidare.

Uppslag åtta till nio

På det åttonde uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (s. 14–15) får läsaren följa Tant Gredelin som går över en bäck med hjälp av en spång. Denna scen syns på den vänstra sidan och illustreras med hjälp av en siluettbild i tusch. Siluettbilden rör sig i textens läsriktning, vilket gör att läsarens uppmärksamhet vänds till högersidan som visar en helsidesbild i akvarell. Helsidesbilden föreställer Tant Gredelin som sitter på en sten utan kjol, en strumpa och en sko. Av texten framkommer det att hon råkade kliva ner i bäcken, blev blöt och inte vågar gå tillbaka av rädsla för att bli blöt igen. I slutet av texten får läsaren även följa Tant Brun som letar efter hunden lilla Prick. Hon går på en landsväg och möter en gosse och en flicka som gråter. Här slutar uppslaget och jag väljer att gå vidare till nästa för att ta reda på hur situationen med den gråtande flickan och gossen utvecklar sig.

På det nionde uppslaget (s. 16–17) försöker Tant Brun ta reda på varför barnen är ledsna. Det visar sig att barnen är ledsna för att de har mött en elak positivhalare och för att de har tappat en slant. Eftersom barnen har tappat en slant är de rädda för att gå hem eftersom de vet att de kommer få stryk om de inte kommer hem med slanten:

”Inte är väl mamma så sträng mot er”, sa Tant Brun.

”Vi har ingen mamma”, sa flickan.

”Nå, men inte slår pappa er för så litet.”

”Vi har ingen pappa”, sa gossen.

”Men kära barn, vem bor ni då hos?”

”Vi bor hos en gumma som heter Tvätt-Kristin, men hon tycker inte alls om oss”, sa flickan (s. 16).

Denna konversation framställer barnen som väldigt olyckliga och utsatta eftersom de kommer från svåra hemförhållanden. Tant Brun framställs som omsorgstagande och orolig eftersom hon verkar mån om barnens bästa. Konversationen går att koppla till det Kåreländ tar upp om behovspedagogiken (Kåreländ 2013, s. 21–23) eftersom det tydligt framkommer att Tant Brun är orolig för barnen och sätter deras behov i centrum. Scenen på detta uppslag avslutas och genomsyras av behovspedagogiken genom att Tant Brun tycker synd om barnen och frågar dem vad storleken på slanten var. Hela scenen visas med hjälp av en helsidesbild i akvarell på högersidan. Bilden föreställer Tant Brun som står lite framåtlutad med ryggen mot läsaren mot två gråtande barn som är riktade mot henne och läsaren. Tant Bruns kroppsspråk uttrycker omsorg och att hon vill närma sig barnen. Barnens kroppsspråk uttrycker däremot sorg eftersom de står med händerna för ansiktet och gråter. Denna scen bidrar även till en indikation på att barnen i viss mån arbetar för Tvätt-Kristin eftersom de verkar hantera hennes pengar. Detta sammanfaller med Banérs resonemang kring framväxten av den traditionella barnsynen fram till sekelskiftet då det förekom barnarbete bland allmogebarnen. Dock skedde det mesta av barnarbetet i fabriker (Banér 1995, s. 30–36), vilket inte verkar vara fallet på detta uppslag.

Uppslag tio till tolv

Det tionde uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (s. 18–19) följer i texten på vänstersidan upp scenen från förgående uppslaget. Tant Brun bestämmer sig nämligen för att ge barnen en av sina egna slantar för att ersätta slanten barnen tappat. Hon ger även barnen varsin stor pepparkaka. Tant Bruns handlande bidrar till att hon framställs som omsorgstagande och mån om barnens bästa eftersom hon sätter barnens behov i centrum. Detta tyder på att Tant Bruns barnsyn sammanfaller med behovspedagogiken eftersom behovspedagogiken bland annat sätter barnets behov i centrum. Detta resonemang går att koppla till Hammar som menar att kärleken är viktig och har stor betydelse i tantböckerna. Hon menar att kärleken kan ta sig uttryck i att tanterna tar hand om barnen (Hammar 2002, s. 89), vilket jag anser att Tant Brun gör när hon ger barnen en slant och varsin pepparkaka. Tant Brun ber sedan barnen att hålla utkik efter hunden lilla Prick:

Och barnen lovade, att om de fick fatt på lilla Prick, så skulle de genast gå med honom till Tant Brun. Och så skildes de åt, och barnen tyckte, att det var underligt, att det *kunde* finnas så snälla människor i världen som Tant Brun (s. 18).

Detta citat framställer Tant Brun som en tillmötesgående människa eftersom barnen tycks uppfatta Tant Brun som oerhört snäll och nästan höjer hennes beteende till skyarna. Detta förstärker tanken om att Tant Bruns barnsyn sammanfaller med behovspedagogiken eftersom barnen märker av att Tant Brun har satt dem i centrum och därmed funderar över hur det kan finnas så snälla människor. Texten på uppslaget avslutas med att Tant Brun beger sig hem eftersom hon tror att Tant Grön eller Tant Gredelin har hittat lilla Prick och tagit med honom hem. Tyvärr upptäcker Tant Brun att ingen är hemma och börjar gråta i sitt kök precis när Herr Blå kommer in så att han får trösta henne. Hellsidesbilden som är i akvarell på högersidan föreställer Herr Blå när han försöker trösta Tant Brun i hennes kök.

Sedan följer det elfte uppslaget (s. 20–21), där läsaren får följa de två barnen som Tant Brun tidigare tröstat. I texten till uppslaget går det att läsa att pojkens namn är Petter och att flickans namn är Lotta. De två barnen går och pratar med varandra:

Och gossen och flickan gick under tiden på vägen och pratade med varandra, om hur snäll Tant Brun var och tittade åt alla håll efter lilla Prick (s. 20).

Detta citat framställer Tant Brun som en oerhört snäll och tillmötesgående karaktär utifrån Petter och Lottas perspektiv, vilket i likhet med citatet från förra uppslaget visar att Tant Bruns barnsyn sammanfaller med behovspedagogiken. Under vandringens gång stöter barnen på positivhalaren som ligger och sover mot ett träd. Barnen får syn på positivhalarens säck och upptäcker att lilla Prick ligger i säcken, vilket leder till att de befriar lilla Prick. Hellsidesbilden som är på högersidan i akvarell föreställer Petter och Lotta som står i det nedre vänstra hörnet med ryggen mot läsaren och spanar på positivhalaren som i bildens övre högra hörn ligger och sover under två träd. Siluettbilden som återfinns under texten på uppslagets vänstersida föreställer de två barnen som med lilla Prick i famnen rör sig i läsriktningen. Siluettbilden i kombination med texten bidrar till att jag snabbt väljer att vända blad.

Följande uppslag är det tolfte uppslaget i bilderboken (s. 22–23). Här får läsaren med hjälp av siluettbilden i tusch på vänstersidan se hur Lotta och Petter kommer inspringande i bild efter lilla Prick. Hela följet rör sig i textens läsriktning, vilket bidrar till att min uppmärksamhet hamnar på helsidesbilden i akvarell på uppslagets högersida. Bilden visar hur Petter och Lotta går på varsin sida om Tant Gredelin. Barnen går i vattnet samtidigt som de har Tant Gredelins händer på sina axlar. Tant Gredelin själv går på spången och lilla Prick springer längst fram. I kombination med texten förstår jag att barnen hjälper Tant Gredelin över bäcken eftersom att hon inte klarade av att gå över själv. Uppslaget framställer Tant Gredelin som hjälplös och i viss mån krävande eftersom hon inte vågar passera bäcken utan hjälp. Petter och Lotta

framställs som lydiga, hjälpsamma och kompetenta eftersom de hjälper Tant Gredelin utan att ifrågasätta något. Detta uppslag går att koppla till kravpedagogiken eftersom Tant Gredelin outtalat ställer krav eller har en förväntan på att barnen ska hjälpa henne över bäcken samt att varken Petter eller Lotta ifrågasätter detta. Ovanstående resonemang går även att koppla till Bergman. Efter att ha studerat tantböckerna menar Bergman att det viktigaste i de tre tanternas värld är att barnen ska arbeta, vara tacksamma, hjälpsamma och lyda (Bergman 1971, s. 20). Jag kopplar Bergmans resultat till min analys eftersom jag anser att Petter och Lotta förväntas vara hjälpsamma mot Tant Gredelin. Det går även att tolka uppslaget som att Petter och Lotta är modiga i kontrast till Gredelin som är ängslig, vilket går i linje med Bergstrands resonemang kring detta uppslag (Bergstrand 1993, s. 97).

Uppslag tretton till femton

På det trettonde uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (s. 24–25) hjälper Petter, Lotta och Tant Gredelin till så att Tant Grön kommer ner från loftet. Med sig ner från loftet har Tant Grön den lilla kattungen. Genom att ställa upp och hålla i stegen som Tant Grön tidigare vält får Petter, Lotta och Tant Gredelin ner Tant Grön och kattungen från loftet. Även vid detta uppslag framställs Petter och Lotta som lydiga, hjälpsamma och kompetenta medan Tant Grön uppfattas som hjälplös. Tant Gredelin framställs däremot som hjälpsam eftersom hon hjälper till att hålla i stegen. Uppslaget visar att det finns en outtalad förväntan från tanterna på att barnen ska hjälpa till, vilket jag även här kopplar till kravpedagogiken. Detta uppslag och även det tidigare uppslaget visar att Petter och Lotta är ett stöd för tanterna som inte kan klara sig själva utanför sitt trygga hem, vilket stämmer överens med Bergmans resonemang. Bergman menar att underklassbarnen (Petter och Lotta) i tantböckerna fungerar som ett stöd för tanterna när de förirrat sig utanför den privata och privilegade världen (Bergman 1971, s. 20). I texten på vänstersidan får jag sedan följa hur sällskapet beger sig iväg hemåt. På vägen möter de Herr Blå som ansluter sig. När sällskapet är tillbaka i stan upptäcker Tant Brun dem genom fönstret:

Först kom lilla Prick glad och ivrig med rosetten tillskrynkad och så Herr Blå med tillbucklad hatt och sen Tant Grön med höstrån i hatten och en liten kattunge i famnen och så Tant Gredelin med kjolen uppskörtad och sen de två barfotabarnen hand i hand och allra sist stadens polis för att hålla ordning på det hela (s. 24, 26).

Det jag tar fasta på i detta citat är att det står att Petter och Lotta är barfotabarn samt att de håller varandra i handen. Bidrar till en känsla att de är naiva och renhjärtade, vilket i sin tur bidrar till att de framställs som oskyldiga. Att Petter och Lotta går barfota framställer dem som fattiga. Att de går hand i hand bidrar även till en känsla kring att de känner behov av att

skydda varandra. Texten fortsätter in på det fjortonde uppslaget (s. 26–27) och illustreras med hjälp av en siluettbild i tusch som rör sig i textens läsriktning, vilket bidrar till att min uppmärksamhet hamnar på helsidesuppslaget i akvarell på högersidan. Bilden visar Tant Grön, Tant Brun, Tant Gredelin, Herr Blå, Petter, Lotta, lilla Prick och kattungen som sitter runt ett bord och fikar. Av texten framkommer det även att barnen får doppa hur mycket kakor som de vill, vilket de aldrig fått göra förr. Enligt Bergstrand är detta kaffebordet rena drömmen eftersom *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* publicerades under krigsåret 1918 (Bergstrand 1993, s. 97). Detta stämmer i viss mån eftersom att alla läsare idag nog inte är medvetna om att boken publicerades under ett krigsår samt att alla läsare idag kanske inte har varit med om matransonering. När barnen sedan ska lämna sällskapet utbrister tanterna:

Och då sa Tant Grön, att hon länge tänkt, att det vore bra att ha en pojke till hjälp i trädgården, och Tant Brun sa, att hon så väl behövde litet hjälp med att krusa knäckpapper och hacka mandel. Och så sa Tant Gredelin, att hennes ögon hade blivit så klena sista tiden, att hon hade svårt att trä silket på nålen utan hjälp, och därför tyckte tanterna, att det var bäst, att Petter och Lotta stannade och hjälpte dem. Du må tro att barnen blev glada! (s. 26)

Ett underliggande budskap i detta citat är att tanterna är omsorgstagande och måna om Petters och Lottas bästa. Tanterna försöker nämligen locka Petter och Lotta att hjälpa dem med olika sysslor för att de ska stanna hos tanterna. Petter och Lotta uppfattas som väldigt glada över tanternas förslag. Tanternas interaktion gentemot Petter och Lotta sammanfaller med behovspedagogiken eftersom tanterna sätter Petter och Lotta i centrum genom att de vill att Petter och Lotta ska stanna hos dem och få möjlighet till ett bättre liv. Tanternas interaktion gentemot Petter och Lotta sammanfaller även med Keys barnsyn eftersom Key lyfter fram individens rätt till att utvecklas, vilket exempelvis kan innebära att barn ska få utvecklas i sin egen takt och efter sina förutsättningar (Key 1995). Detta stämmer överens med tanternas intention med Petter och Lotta eftersom de verkar vilja ta hand om och skydda dem. Dock stämmer inte denna analys helt överens med Bergmans resonemang kring detta uppslag. Detta eftersom Bergman menar att tanternas motivering kan uppfattas som att de vill få billig arbetskraft, vilket är en tolkning flera barn kan göra. Bergman menar att det inte går att räkna med att alla barn kan läsa mellan raderna och förstå att det är tanternas goda hjärta som ligger bakom argumenteringen (Bergman 1971, s. 19).

Det femtonde och sista uppslaget i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* (s. 28–29) består av en textsida samt en helsidesbild i akvarell. Bilden visar Tant Grön, Tant Brun, Tant Gredelin och Herr Blå som står på gatan utanför tanternas hem och kärleksfullt tittar på Petter och Lotta som står framför dem. Petter och Lotta håller hand och ser lyckliga ut. De har även

fått på sig andra, finare kläder samt skor. På Petters högra sida går lilla Prick med sin kropp riktad mot Petter och på Lottas vänstra sida går kattungen med sin kropp riktad mot Lotta. Eftersom båda djurens kroppar är riktade mot Petter och Lotta blir det naturligt att uppmärksamheten i bilden riktas mot Petter och Lotta. Det framkommer av texten att det är Herr Blå som ska fostra barnen:

Och en timme var dag gick Lotta och Petter i skolan hos Herr Blå och lärde sig läsa och skriva och räkna, och han höll efter dem och lärde dem lyda också, och det var allt väl, för annars hade de nog blivit rakt på tok bortskämda (s. 28–29).

Här uppfattar jag det som att Herr Blås uppgift är att uppfostra Petter och Lotta till ansvarskännande samhällsmedborgare. Herr Blå framställs därmed som en lärd och bestämd karaktär. Herr Blås barnsyn stämmer väl in på kravpedagogiken eftersom att han ställer krav på att Petter och Lotta ska följa de regler och normer han har fastställt. Dock sammanfaller inte Herr Blås barnsyn med Keys om att hålla efter innebär att Herr Blå använder sig av barnaga. Detta eftersom Key är emot att vuxna ska möta barn med våld (Key 1995, s. 12). Keys barnsyn sammanfaller därmed inte med Herr Blås eftersom det går att tolka det som att Herr Blå inte är tveksam till att använda sig av aga. Av citatet framkommer det att om Petter och Lotta inte följer hans regler riskerar de att bli bortskämda. I avsnittet tidigare forskning nämner jag Bergstrand som menar att Herr Blå fungerar som en kompletterande fadersgestalt (Bergstrand 1993, s. 97). Detta anser jag stämmer eftersom Herr Blå ges en uppfostrande roll. Nu väljer jag att avrunda min analys kring *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin* och går vidare till en sammanfattning av vilken barnsyn som träder fram i boken.

Sammanfattning av barnsynen i Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin

Här gör jag en kort sammanfattning av vilken barnsyn som kommer till synes i *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin*. Sedan jämför jag bokens barnsyn med den politiskt påbudna barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention.

I boken framkommer det tydligt att idealet är att barnen inte ifrågasätter de vuxna utan de ska lyda och vara hjälpsamma, vilket kan kopplas till kravpedagogiken. Utöver detta uppfattas det som att Petter och Lotta är naiva och kärleksfulla, vilket bidrar till att de framställs som oskuldsfulla. Petter och Lotta framställs även som utsatta. Keys barnsyn ser till individens rätt till att utvecklas, vilket exempelvis kan innebära att barnet inte ska behöva träda in i vuxenlivet för snabbt. Detta eftersom Key ansåg att barnet skulle få utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar (Key 1995). Genom att tanterna i *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin* bestämmer sig för att ta hand om Petter och Lotta vill de inte att Petter och Lotta ska tvingas bli vuxna för snabbt, istället vill de skydda Petter och Lotta mot omvärlden,

vilket sammanfaller med Keys barnsyn. Petters och Lottas utsatta situation bidrar till att de är i behov av hjälp och att tanterna vill hjälpa dem, vilket kan kopplas till behovspedagogiken. Utöver detta framställs Petter och Lotta i vissa avseenden som mer kompetenta än de tre tanterna eftersom de vid flera tillfällen hjälper tanterna när de har råkat i nöd. Ytterligare en intressant observation är att Herr Blå och de tre tanterna med undantag av Tant Brun verkar betrakta barn i allmänhet på ett misstänksamt/ avvaktande sätt. Denna syn på barn ändras dock under bokens gång eftersom Petter och Lotta släpps in i tanternas hem utan reservationer. Detta kan möjligtvis förklaras av att Petter och Lotta räddar hunden lilla Prick samt Tant Gredelin och Tant Grön som är i nöd.

Barnsynen i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* är relativt lik den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention (UNICEF 2009, s. 14–18), som jag kopplar till barnkonventionens fyra grundprinciper. Utifrån artikel två i barnkonventionen tolkar jag det som att tanternas attityd till och behandling av barnen sammanfaller med artikeln. Tanterna vill att barnen ska ha det så bra som möjligt. Även om barnen kommer från ett fattigt hem och är föräldralösa har de samma värde som andra barn och ska ha tillgång till samma rättigheter. Utifrån artikel tre uppfattar jag det som att tanterna tar hänsyn till Petters och Lottas bästa när de vill att de ska stanna och fattar beslutet kring att de ska stanna för att de anser att det är bäst för Petter och Lotta. Dock fattar inte tanterna beslutet utifrån Petter och Lottas åsikter. Även om Petter och Lotta blir glada har tanterna inte frågat och tagit hänsyn till vad Petter och Lotta själva vill. De tre tanternas förhållningssätt till barn kan kopplas till artikel sex i barnkonventionen eftersom de skänker Petter och Lotta en trygghet som alla barn har rätt till i dagens Sverige. Tanterna skänker Petter och Lotta en trygghet när de väljer att adoptera dem. Petter och Lotta skänks även trygghet när Tant Brun tröstar dem med varsin pepparkaka. Dock uppnås inte artikel tolv alls i barnkonventionen. Detta eftersom det inte på något ställe i boken förekommer att barnen får vara delaktiga och ha inflytande. Petter och Lotta får inte uttrycka sina åsikter och ifrågasätter inte tanterna, de ska istället vara lydiga och hjälpsamma. Nu avslutar jag min sammanfattning av barnsynen i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* och går vidare till nästa bilderbok.

Barnsynen i Elsa Beskows *Petters och Lottas Jul*

Nu kommer jag att fortsätta genom att analysera den femte och sista bilderboken i tantserien som heter *Petters och Lottas Jul*. Bilderboken gavs ut för första gången år 1947 och är författad och illustrerad av Elsa Beskow. *Petters och Lottas Jul* utspelar sig under ett helt år i

en liten stad i Sverige vid mitten av 1800-talet. Även denna analys kommer jag genomföra genom att gå igenom bilderboken uppslag för uppslag.

Handling

De adopterade barnen Petter och Lotta firar sin första jul i sitt nya hem tillsammans med tant Grön, tant Brun och tant Gredelin. Även farbror Blå och hans hushållerska är med under firandet. Under själva firandet kommer julbocken in och delar ut julklappar. Vad barnen inte förstår är att det är farbror Blå som är julbocken. Senare på kvällen har Petter och Lotta funderingar kring julbocken och tant Gredelin berättar att julbocken är en prins som bor i skogen. När det börjar närma sig vår bestämmer sig Petter och Lotta för att leta reda på julbocken för att be honom ta med sig julklappar till tanterna nästa jul. När barnen ska ut på ett ärende till tanterna passar de på. I skogen möter de en kolare som de tror är julbocken och kolaren lovar att komma med julklappar till tanterna. Nästa julafton blir både komisk och intressant eftersom den slutar med att två julbockar kommer för att dela ut julklappar.

Format och omslag

Här kommer jag kort inleda med en formell beskrivning av bilderbokens utformning. Formatet till *Petters och Lottas Jul* är en liggande rektangel. Omslaget på bokens främre pärm består av en bild målad i akvarell. Bilden föreställer tant Brun, tant Grön, farbror Blå, tant Gredelin, Petter och Lotta som alla dansar hand i hand runt en julgran. Även hunden lilla Prick och kattungen som blivit vuxen från den första boken *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* är med. Omslagsbilden i sig upprepas inte på något annat ställe i boken, dock förklaras och förstås scenen till omslagsbilden på sida sex i bilderboken. Jag anser att omslagsbilden har en stor roll eftersom den föreställer ett julfirande, vilket förstås av titeln samt omslagsbilden själv.

Uppslagen i *Petters och Lottas Jul* är i hel- eller halvsidesbilder. Bilderbokens *bakgrundsmiljö* uppfattar jag som att tanterna och barnen bor i ett borgerligt hem och lever ett idylliskt liv. Utomhusscenerna visar att årstiderna växlar.

Uppslag ett till fyra

De två första uppslagen har jag valt att sammanfatta kort samt att inte redovisa för vilken barnsyn som kommer fram då jag har fokuserat mer på andra uppslag med liknande innehåll. På det första uppslaget i *Petters och Lottas Jul* (s. 2–3) kan jag av texten utläsa att Petter och Lotta under sin första jul hos tanterna inte kunde förstå varför tanterna hade så fullt upp kring jul. Detta illustreras med hjälp av en siluettbild i tusch under texten på uppslagets vänstersida. Bilden föreställer hur Lotta står framåtlutad vid nyckelhålet och försöker titta in. Petter

däremot står lutad med örat mot dörren. Både Petter och Lotta står lutade i textens läsriktning, vilket bidrar till att min uppmärksamhet dras mot helsidesbilden i akvarell på högersidan. Där ser jag in i tanernas kök och ser att tant Brun står och gör pepparkakor tillsammans med Petter och Lotta samt att tant Grön och tant Gredelin städar. När jag sedan vänder blad till det andra uppslaget (s. 4–5) får jag följa med Petter och Lotta när de går ut i skogen tillsammans med Farbror Blå för att hugga en julgran. Tyvärr upptäcker farbror Blå att han har tappat sin galosch när de är på väg hem. Petter, Lotta och farbror Blå får därmed gå tillbaka för att leta reda på den. Siluettbilden i tusch på uppslaget vänstersida föreställer hur sällskapet letar efter galoschen. När sällskapet sedan ska bege sig av har det börjat skymma och snöa, jag bläddrar därav vidare till nästa sida för att se hur det går.

På det tredje uppslaget (s. 6–7) får Petter, Lotta och farbror Blå skjuts hem med granen på en timmersläde. Detta illustreras med hjälp av en siluettbild i tusch som är på uppslagets vänstersida. Släden rör sig i textens läsriktning, vilket bidrar till att min uppmärksamhet hamnar på uppslagets högersida där det är en helsidesbild i akvarell. Helsidesbilden föreställer Petter och Lotta som förundrat står vända mot och betraktar den nu pyntade granen. Tant Brun och tant Grön står vid bildens vänstersida och ser ut att kärleksfullt betrakta Petter och Lotta. I bakgrunden spelar tant Gredelin piano med farbror Blå som hjälper henne att vända notbladen. Texten på vänstersidan avslutas:

Och sedan dansade allesammans kring granen, det kan du se på bilden på pärmens.
Aldrig förr hade Petter och Lotta haft så roligt! (s. 6)

Detta citat framställer de tre tanterna och farbror Blå som lekfulla eftersom de dansar med Petter och Lotta. Bilden som illustrerar denna dans förekommer på bokomslaget framsida. Illustrationen visar att de vuxna genom dans leker med barnen. Allas kroppsspråk utstrålar glädje eftersom alla ser ut att ha roligt. Den barnsyn som är framträdande på detta uppslag påminner om Keys barnsyn eftersom de vuxna leker med Petter och Lotta samt att de vuxna genom leken inte vill att Petter och Lotta ska växa upp för snabbt. Keys barnsyn värderar att barn ska få utvecklas i sin egen takt samt att barn har rätt till lek. Dock är Key emot den styrda leken som innebär att de vuxna styr och bestämmer när leken ska avbrytas (Key 1995, s. 52), vilket detta uppslag kan uppfattas som. Uppslaget går även att koppla till det Kåreland tar upp om behovspedagogik (Kåreland 2013, s. 21–23). Genom att de vuxna väljer att dansa med Petter och Lotta går det att tolka det som att de vuxna sätter barnens behov av att leka i centrum. Jag vill även nämna att de vuxnas val av att dansa inte behöver baseras på barnens behov av att leka, utan på de vuxnas egna intresse av att dansa.

Det fjärde uppslaget (s. 8–9) skildrar Petters och Lottas julfirande tillsammans med tanterna, farbror Blå samt hans hushållerska. Julmiddagen blir avbruten av att en julbock kommer in. Barnen blir rädda och gömmer sig under matbordet, vilket både illustreras med hjälp av en bild i tusch och en helsidesbild i akvarell. Genom att barnens första reaktion på julbocken är rädsla uppfattar jag att de framställs som naiva och oerfarna eftersom de aldrig har sett en julbock tidigare. Att Petter och Lotta aldrig har sett en julbock tidigare kan bero på att de aldrig har fått fira jul ordentligt. Tanterna ber sedan Petter och Lotta att komma fram:

Men tanterna sa, att barnen skulle komma fram och tacka den snälla, snälla julbocken, som kommit dit med paket åt dem (s. 8).

Här ställer tanterna krav på att Petter och Lotta ska känna tacksamhet, vilket kan kopplas till kravpedagogiken som Kåreland lyfter fram (Kåreland 2013, s. 21–23). Genom att tanterna ber barnen komma fram och tacka måste de följa de allmänt vedertagna normer och regler som råder och som tanterna följer. Att Petter och Lotta ska känna tacksamhet går även helt i linje med Bergman som tydliggör att tacksamhet är en dygd i tantböckerna (Bergman 1971, s. 18). Situationen slutar med att Petter och Lotta kommer fram och är överlyckliga över sina julklappar. De tycker även att det är förargligt att farbror Blå missade julbocken. Att Petter och Lotta inte förstår att farbror Blå har varit julbocken framställer syskonen i viss mån som naiva.

Uppslag fem till nio

På det femte uppslaget i *Petters och Lottas Jul* (s. 10–11) berättar tant Gredelin för Petter och Lotta att julbocken är en förtrollad prins som bor i skogen. Petter och Lotta bestämmer sig därmed för att leta rätt på den förtrollade prinsen så att han kan ta med julklappar till tanterna nästa jul. Det sjätte uppslaget i bilderboken (s. 12–13) visar att det har blivit vår:

Och tiden efter jul gick så fort. Rätt som det var blev det vår, och Petter och Lotta fick följa med tant Grön ut i skogen och plocka blåsippor och sälkvistar. Men de fick inte på villkor gå långt in i skogen ensamma, sa tant Grön. Och likadant var det, när de gick med tant Gredelin och plockade smultron eller när de gick allesammans på blåbärsplöckning (s. 12).

Detta avsnitt framställer tanterna som omsorgstagande eftersom att de inte vill att Petter och Lotta ska fara illa. Här sammanfaller tanternas barnsyn med Keys eftersom tanterna är uppfostrare och verkar tro att Petter och Lotta kan ta skada om de själva går längre in i skogen. Key tydliggör bland annat att uppfostraren har en stor roll eftersom det är lättare att skada barnet än att hjälpa det (Key 1995, s. 15). Det går även att tolka det som att tanternas barnsyn sammanfaller med kravpedagogiken eftersom tanterna ställer ett uttalat krav på att Petter och Lotta inte får gå ut i skogen själva. Det går även att koppla detta uppslag till

Bergmans resonemang kring tantböckerna. Bergman menar att det förekommer en stark misstro mot barns förmåga att klara sig på egen hand utan stöd från vuxna i några av tantböckerna (Bergman 1971, s. 26). Jag anser att Bergmans resonemang stämmer väl överens med detta uppslag eftersom tanterna tycks tro att Petter och Lotta inte kan gå ut i skogen själva.

På det sjunde uppslaget (s. 14–15) har det hunnit bli sommar. På uppslaget framkommer det att tanterna brukar köpa mjölk från en liten gård. Mjölken kördes vanligtvis ut av bondhustrun:

Ibland hade hon sina små tvillingar med sig, och de satt fastsurrade i kärran för att inte trilla av. Petter och Lotta tyckte att tvillingarna var det sötaste som fanns (s. 14).

Utifrån helsidesbilden på högersidan är det inte bara Petter och Lotta som tycker att tvillingarna är det sötaste som finns. Bilden föreställer bondhustrun som delar ut mjölk och i kärran sitter tvillingarna. På bilden syns det hur farbror Blå leende sticker ut sitt huvud genom fönstret och tittar på tvillingarna. Även farbror Blås hushållerska som ska hämta mjölk ler kärleksfullt mot tvillingarna. Det förekommer även fler personer på bilden vars uppmärksamhet är riktad mot tvillingarna. Texten och helsidesbilden framställer tvillingarna som söta och i behov av en vuxens omsorg eftersom att de är så små. Att all uppmärksamhet är riktad mot tvillingarna bidrar till att tvillingarna hamnar i centrum, vilket kan kopplas till behovspedagogiken. Texten på uppslaget avslutas med att bondhustrun inte har kommit, vilket bidrar till att Petter och Lotta tar på sig uppdraget att gå till bondgården och hämta mjölk. Petters och Lottas åtagande att hämta mjölk tyder på omtanke och hjälpsamhet. Istället för att gå landsvägen tar Petter och Lotta vägen genom skogen. Genom att Petter och Lotta tar vägen genom skogen ifrågasätter de tanterna som tidigare bestämt har sagt att de inte får gå in i skogen själva, vilket i viss mån kan framställa Petter och Lotta som olydiga. Petters och Lottas beslut att ta vägen genom skogen bidrar därmed till ett ifrågasättande av kravpedagogiken eftersom Petter och Lotta bryter mot tanternas beslut kring att de inte får gå ut i skogen utan någon vuxen. Petters och Lottas vandring illustreras med hjälp av en siluettbild i tusch. Bilden illustrerar att Petter och Lotta vandrar mot textens rörelseriktning på väg ut ur bild. Detta tolkar jag som att Petter och Lotta är på väg ut ur staden och jag blir därmed nyfiken på att se vad som händer och väljer att vända blad.

På det åttonde uppslaget i bilderboken (s. 16–17) har Petter och Lotta nått fram till en kolmila. Vid kolmilan sitter det en kolare som spelar på en gitarr och sjunger. Av texten på uppslaget framkommer det att både Petter och Lotta tror att kolaren är den förtrollade prinsen och

julbocken. På uppslagets högersida är det en helsidesbild i akvarell som föreställer kolaren som sitter på en stubbe och spelar gitarr. Petter och Lotta står och betraktar kolaren lite längre bak i bilden. Petter och Lotta håller även varandra i hand, vilket bidrar till att Petter och Lotta uppfattas som lite rädda. Denna känsla förstärks eftersom Petter och Lotta står långt bak i bilden. När jag bläddrar vidare till det nionde uppslaget (s. 18–19) ber Petter och Lotta kolaren att ta med julklappar till tanterna på julafton. Kolaren lovar att komma med julklappar till tanterna men säger att Petter och Lotta själva måste tillverka dem. Detta går Petter och Lotta med på innan de går vidare till bondgården.

Uppslag tio till tretton

På det tionde uppslaget (s. 20–21) har Petter och Lotta kommit fram till bondgården. Det visar sig att bondhustrun har brutit benet och att hon varken kan ta hand om tvillingarna eller korna. Hon kan inte heller få hjälp av tvillingarnas pappa eftersom att han jobbar i skogen. Petter och Lotta erbjuder sig därmed att ta hand om tvillingarna och får skjuts hem till tanterna tillsammans med tvillingarna av doktorn som har undersökt bondhustruns ben. Petter och Lotta får hjälp av grannfrun innan de beger sig av:

Och så hjälpte hon dem att sätta på tvillingarna alla kläder de hade, så att de inte skulle frysa. Och mamman bad, att de för all del skulle binda tvillingarna, så de inte trillade av. Och sen åkte de (s. 20).

Citatet framställer grannfrun och tvillingarnas mamma som omhändertagande eftersom de vill att tvillingarna ska ha ordentliga kläder och inte trilla av vagnen. Tvillingarna däremot framställs som hjälplösa eftersom alla tar hand om dem, medan Petter och Lotta framställs som oerfarna när det gäller hantering av småbarn. Trots detta framstår Petter och Lotta som kompetenta och hjälpsamma eftersom de erbjuder sig att ta hand om tvillingarna. Citatet visar tydligt på att det är tvillingarnas behov som hamnar i centrum, vilket stämmer överens med behovspedagogiken.

Nästa uppslag är det elfte uppslaget (s. 22–23) som bjuder på full aktivitet. Petter och Lotta försöker se efter tvillingarna och upptäcker snabbt att det är en utmaning. När farbror Blå förvånat kommer in och nästan snubblar på en av tvillingarna beslutar han att de ska bygga en liten hage åt tvillingarna som de kan vara i. Helsidesbilden i akvarell på detta uppslag illustrerar denna scen. Allas ansiktsuttryck på bilden visar på förskräckelse för olika saker. De flesta är nog rädda för att tvillingarna ska ta skada medan farbror Blå förskräckt försöker återfå balansen. Farbror Blås beslut att bygga en hage kan kopplas till kravpedagogiken. Detta eftersom farbror Blå inte vill att barnen ska vara i vägen eftersom det går emot hans regler att de kryper runt överallt. Det går även att koppla farbror Blås beslut till behovspedagogiken

eftersom farbror Blå kanske sätter tvillingarnas behov i centrum eftersom han inte vill att de ska skada sig. Texten på sidan avslutas:

Nu började en rätt besvärlig tid för Petter och Lotta, för tvillingarna var mycket företagsamma och man visste aldrig vad de kunde finna på. Ibland kröp de, och ibland gick de, och de drog ner allt de kunde komma åt (s. 22).

Detta citat tyder på att Petter och Lotta förväntas ta hand om tvillingarna själva, vilket kan tolkas som att Petter och Lotta i kontrast till tvillingarna uppfattas som mer kompetenta och mogna att axla ett ansvar. Det kan också betraktas som att Petter och Lotta gentemot tvillingarna betraktas som vuxna. Detta resonemang kan delvis kopplas till Bergman som menar att det viktigaste i tanternas värld är att barnen arbetar, är tacksamma, hjälpsamma och lyder (Bergman 1971, s. 20). I detta fall är Petter och Lotta barnen som arbetar och är hjälpsamma när de tar hand om tvillingarna.

Även det tolfte uppslaget (s. 24–25) bjuder på mycket aktivitet och utstrålar omsorg. Hela uppslaget kretsar kring tvillingarnas vistelse hos Petter, Lotta och tanterna. På vänstersidan är det en siluettbild i tusch som visar tvillingarna som kryper runt i sin hage. På var sin sida om hagen står Petter och Lotta med all sin uppmärksamhet riktad mot tvillingarna. Högersidan på uppslaget består av två stora bilder i akvarell som båda föreställer aktiviteter där tvillingarna är i centrum. En av dessa bilder visar Lotta när hon badar tvillingarna i en balja. Alla tanterna, farbror Blå, Petter och lilla Prick står runt baljan och betraktar engagerat detta. I slutet av uppslaget kommer tvillingarnas mamma och tar hem tvillingarna eftersom hennes ben har läkt. Jag går raskt vidare till det trettonde uppslaget. Där är Petter och Lotta i full gång med att tillverka julklappar till tanterna och farbror Blå. Att Petter och Lotta tillverkar julklappar är en vardagsidyll som helt går i linje med Bergmans resonemang som bland annat innebär att lek och vardagsidyll överflödar tantböckerna (Bergman 1971, s. 69). Petter tillverkar farbror Blås present tillsammans med tant Grön:

Men till farbror Blå ville Petter göra en *större* sak och han rådgjorde med tant Grön, för hon var väldigt händig i att sätta ihop saker av allt möjligt. Och då kom de överens om att göra en bokhylla tillsammans åt farbror Blå (s. 24).

Följande citat framställer Petter som givmild och drivande eftersom att han vill tillverka en present till farbror Blå samt att han tar hjälp av tant Grön. Tant Grön framställs som hantverkarskunnig eftersom att Petter väljer att ta hjälp av just henne. Citatet kan kopplas till behovspedagogiken eftersom tant Grön låter Petter vara i centrum och låter hans behov att göra en present till farbror Blå vara avgörande för hur hon väljer att möta Petter. Tant Grön lyssnar nämligen på vad Petter vill göra och visar engagemang och intresse. Petter och tant

Gröns tillverkning av farbror Blås present kan sedan följas på uppslagets högersida där det är en helsidesbild i akvarell. Uppslaget avslutas med att Petter och Lotta skickar iväg de tillverkade presenterna så att tanterna kan få dem av julbocken.

Uppslag fjorton till sexton

På det fjortonde uppslaget (s. 28–29) är det återigen jul. Men den här julen är det inte Petter och Lotta som blir rädda när julbocken kommer. Istället är det lilla Prick som snabbt springer och gömmer sig under matsalsbordet, vilket kan ses på helsidesbilden på uppslagets högersida i akvarell. Precis när julbocken ska börja dela ut julklappar kommer det ytterligare en julbock som visar sig vara farbror Blå som förvånat tar av sig masken han har för ansiktet. När jag sedan bläddrar vidare till nästa uppslag (s. 30–31) tar även den andra julbocken av sig sin mask. Det visar sig att kolaren som Petter och Lotta tror är en förtrollad prins är Persson som är pappa till tvillingarna. Tant Brun skickar med Persson två stora pepparkakor till tvillingarna innan han beger sig iväg. Siluettbilden i tusch under texten på vänstersidan föreställer hur tvillingarna sitter och äter på pepparkakorna tant Brun har skickat till dem. Tant Bruns gest att skicka med pepparkakor till tvillingarna framställer tant Brun som omsorgstagande och givmild. Uppslaget avslutas med:

Och farbror Blå skrattade med, men han sa att han inte kunde förstå, att tant Gredelin ville inbilla barnen såna där tokigheter om en förtrollad prins i skogen. Och då sa tant Gredelin, att hon ju bara berättade en *saga* för barnen, och hon trodde att barnen *begrep* att det var en *saga* (s. 30).

Här uppfattar jag det som att det är en konflikt som uppstår mellan farbror Blå och tant Gredelin. Farbror Blå tycker det är onödigt att barnen ska höra sagor, medan tant Gredelin tycker att det är viktigt med sagor för barnen. Denna konflikt kopplar jag till krav- och behovspedagogiken. Farbror Blås ståndpunkt kan nämligen kopplas till kravpedagogiken som innebär att barnen ska följa de normer vuxenvärlden fastställt. I detta fall handlar det om normer kring att farbror Blå anser att det är onödigt med sagor. Tant Gredelins resonemang kan däremot kopplas till behovspedagogiken, vilket innebär att hon sätter Petter och Lottas behov av att få höra sagor i centrum. Att julbockens mask åker av sänder en signal om att Petter och Lotta inte är lika oerfarna och naiva längre. Detta eftersom Petter och Lotta nu förstår att julbocken inte finns på riktigt, utan bara i fantasin.

Det sextonde och sista uppslaget i *Peters och Lottas Jul* (s. 32–33) utstrålar lekfullhet och går helt i linje med både Bergmans (1971, s. 64) och Bergstrands (1993, s. 146) resonemang kring att det förekommer mycket lek i tantböckerna. Uppslaget visar hur Petter och Lotta använder sina nya julklappar. De har fått skidor och är ute och åker i backen tillsammans med farbror

Blå, medan tanterna ser på. Detta illustreras med en helsidesbild i akvarell. Farbror Blå och Petter är på väg med sina skidor mot textens rörelseriktning. Även Lotta är riktad mot textens rörelseriktning i helsidesbilden, dock är hon inte i rörelse eftersom hon har vält omkull och har lilla Prick i famnen. Denna scen beskrivs:

Här kan du se hur de åker! Farbror Blå åker med, för han hittade sina gamla skidor på vinden. Och tanterna har följt med för att se på. Och så säger de allesammans:
Adjö! (s. 32)

Detta avslutande citat visar att farbror Blå är med och leker med Petter och Lotta. Citatet i kombination med bilden framställer farbror Blå samt Petter och Lotta som lekfulla och lyckliga. Uppslaget går att tolka som att de vuxna kan ha roligt tillsammans med barnen. Det går även att tolka uppslaget som att farbror Blå sätter Petters och Lottas behov i centrum och låter Petters och Lottas behov bli avgörande för hans eget beteende, vilket går i linje med behovspedagogiken. Citatet går även i linje med Keys barnsyn (Key 1995) eftersom farbror Blå ser till vikten av Petter och Lottas behov av att leka. Att farbror Blå är med och leker stämmer överens med Hammars påpekande att det trots auktoritet förekommer lek och glädje i tantböckerna (Hammar 2002, s. 100). Här väljer jag att avrunda analysen av *Petters och Lottas Jul* och väljer att gå vidare till en sammanfattning av barnsynen i *Petters och Lottas Jul*.

Sammanfattning av barnsynen i Petters och Lottas Jul

Här kommer jag att kort sammanfatta vilken barnsyn som framkommer i *Petters och Lottas Jul*. Avslutningsvis kommer jag att jämföra bokens barnsyn med den politiskt påbudna barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention.

I *Petters och Lottas Jul* är det väldigt tydligt att Petter och Lotta är lyckliga, hjälpsamma och får leka. Även de vuxna karaktärerna framställs som lyckliga och leker i viss mån tillsammans med Petter och Lotta. Detta stämmer väl in på Keys barnsyn eftersom Keys barnsyn värderar barnets rätt till lek och vill att barnet ska utvecklas till en självständig individ (Key 1995). Petters och Lottas beslut att ta hand om tvillingarna visar på kompetens och stämmer överens med behovspedagogiken eftersom Petter och Lotta sätter tvillingarnas behov i centrum och anpassar sitt beteende utifrån tvillingarna. I *Petters och Lottas Jul* förekommer det kravpedagogik eftersom tanterna och Farbror Blå ställer uttalade krav på Petter och Lotta. Dessa krav tar sig uttryck i att Petter och Lotta inte får gå ut i skogen själva samt att Petter och Lotta själva utan hjälp från de vuxna måste ta hand om tvillingarna. Att Petter och Lotta måste ta hand om tvillingarna själva är inget de ifrågasätter, istället accepterar de situationen. Dock ifrågasätter Petter och Lotta tanternas beslut när det gäller att de inte får gå in i skogen

själva, vilket i sin tur går emot kravpedagogikens barnsyn eftersom barnen inte får ifrågasätta de vuxna. Det är tydligt att det är farbror Blå som ska fostra Petter och Lotta till goda samhällsmedborgare samt att de krav som ställs på Petter och Lotta formar dem till goda samhällsmedborgare. Jag vill även nämna att det under bokens gång går att observera hur Petters och Lottas karaktärer utvecklas. Från att vara oförstående och tro att julbocken är verklig till att själva vara hjälpande, givande och kompetenta när de vill ordna presenter till tanterna och ta hand om tvillingarna. Julbockens demaskering i slutet blir som en symbol som visar att Petter och Lotta har tagit ett steg närmare en vuxenroll. Ytterligare en sak jag vill nämna är att det inte på något ställe i *Petters och Lottas Jul* förekommer en antydning om våld mot barn. Att det inte förekommer något våld mot barn sammanfaller väl med Keys barnsyn eftersom hon ställer sig väldigt kritisk mot barnaga (Key 1995, s. 12).

Den barnsyn som kommer till uttryck i FN:s barnkonvention (UNICEF 2009, s. 14–18) kopplar jag till de fyra grundprinciperna som barnkonventionen lyfter fram. Jag anser att det som står i artikel två från barnkonventionen berörs i *Petters och Lottas Jul* eftersom de tre tanterna låter Petter och Lotta bo hos dem trots att de inte är deras biologiska barn. Detta beslut tyder på att tanterna anser att alla barn har samma värde. Även artikel tre i barnkonventionen uppnås eftersom Petter och Lotta i samråd med vuxna karaktärer kommer överens om att tvillingarna har det bäst hos dem och tanterna tillsammans tvillingarnas mors brutna ben är läkt. Ytterligare en artikel som uppnås är artikel sex i barnkonventionen. Artikel sex menar att barn har rätt till liv och utveckling. Det framkommer väldigt tydligt i boken att Petter och Lotta ges rätt till detta eftersom de både får röra sig fysiskt, leka och vara lyckliga. Även tvillingarna ges tillgång till liv och utveckling under tiden de tillbringar hos Petter, Lotta och tanterna. Detta eftersom det klart och tydligt framgår att tvillingarna får leka och bli omhändertagna. Den sista artikeln som uppnås i boken är artikel tolv. Boken kan kopplas till artikel tolv eftersom att Petter får vara med och ha inflytande över en present som han vill ge farbror Blå. Genom att Petter rådgör med tant Grön erbjuder tant Grön Petter en chans att bilda sig en åsikt kring vad han vill göra. Här väljer jag att avsluta sammanfattningen av barnsynen i *Petters och Lottas Jul* och går vidare till en sammanfattande diskussion av analysen på de båda bilderböckerna.

Sammanfattande diskussion av analys

Nedan kommer jag att jämföra de båda bilderböckerna med varandra för att se om framställningen av barnkaraktärerna har ändrats samt för att se om barnsynen har ändrats. I de båda bilderböckerna framträder Petter och Lotta som lydiga, hjälpsamma och naiva, vilket

delvis går i linje med Bergmans resonemang kring tantböckerna. Bergman menar att det viktigaste i tanternas värld när det gäller barn är att de ska arbeta, vara tacksamma, hjälpsamma och lydiga (Bergman 1971, s. 20). Dock nämner inte Bergman något om att Petter och Lotta kan uppfattas som kompetenta, vilket jag uppfattar att de är i båda böckerna. I den första boken *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* framställs även Petter och Lotta som olyckliga, övergivna samt att de inte ifrågasätter de vuxna. I *Petters och Lottas Jul* uppfattas Petter och Lotta som lyckliga, aktiva, glada samt att de vid ett tillfälle ifrågasätter de vuxnas beslut. Det förekommer även lek mellan barn och vuxna i *Petters och Lottas Jul*, vilket det inte gör i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin*. Leken som förekommer i *Petters och Lottas Jul* kan bero på att Petter och Lotta har fått ett mer familjärt förhållande till de tre tanterna och farbror Blå. Detta är intressant utifrån Bergstrands resonemang som lyfter fram att Beskow genom tantböckerna visar hur barn kan finna trygghet i andra familjer som inte bara är kärnfamiljer, så länge det finns kärlek (Bergstrand 1993, s. 97).

Jag vill även nämna att det förekommer få kristna referensramar i böckerna, vilket stämmer överens med Bergmans observationer kring tantböckerna: ”Det är emellertid påfallande, hur få inslag från den kristna referensramen verken innehåller!” (Bergman 1971, s. 26). Att det förekommer få kristna referensramar anser jag sammanfaller väl med Keys barnsyn eftersom Key i sina avseenden anser att kristendomen är förlegad (Key 1995, s. 79). Keys barnsyn är även emot att barn ska utsättas för våld, värderar barnets rätt till lek samt att få utvecklas i sin egen takt till självständiga individer (1995). I detta arbete är Keys barnsyn intressant eftersom att Elsa Beskow enligt Kjersén Edman gick i en småbarnsskola som var inspirerad av Keys tankar och idéer (Kjersén Edman 2002, s. 83). Det är alltså möjligt att Elsa Beskows framställning i tantböckerna har präglats av Keys barnsyn och egna erfarenheter.

En sak som är värt att nämna är att Bergman i sin analys av tantböckerna menar att när Petter och Lotta blir räddade från Tvätt Kristin i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* blir de räddade från den ”onda” till den ”goda” världen. Enligt Bergman är den ”goda” världen en borgerlig idyllisk trygghet (Bergman 1971, s. 21). Jag anser att Bergmans resonemang stämmer och är intressant. Jag anser även att det har varit svårt att analysera barnsynen i böckerna med undantag av början i *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* eftersom barnsynen är så pass präglad av en borgerlig idyll, vilket kan ge en missvisande bild av barnsynen. Detta eftersom barnsynen fram till sekelskiftet enligt Banér var olika för olika barn beroende på klasstillhörighet (Banér 1995, s. 30–36).

I *Petters och Lottas Jul* förekommer det en karaktär som får en ny benämning, vilken är farbror Blå. I den första boken *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* benämns farbror Blå som Herr Blå. Detta tyder på att farbror Blå i *Petters och Lottas Jul* har fått en mindre formell och mer familjär roll. Att farbror Blå får en mer familjär roll stämmer överens med det Bergstrand tydliggör kring tantböckerna. Bergstrand menar att farbror Blås roll är en agerande och kompletterande fadersgestalt (Bergstrand 1993, s. 97). Dock anser jag att även om farbror Blå har blivit mer familjär i *Petters och Lottas Jul* så har han fortfarande en uppfostrande roll i böckerna. Att farbror Blå har en uppfostrande roll kan dels kopplas till kravpedagogiken eftersom kravpedagogiken handlar om att vuxna ställer krav på barnet, vilket farbror Blå tydligt gör i de båda böckerna. Farbror Blås uppfostrande roll går helt i linje med det Bergman tar upp kring tantböckerna eftersom Bergman menar att det tydligt framgår i tantböckerna att farbror Blå ska lära barnen att lyda (Bergman 1971, s. 20).

Tvillingarna förekommer bara i *Petters och Lottas Jul* och framställs som oskyldiga, hjälplösa samt krävande eftersom de är i behov av hjälp från andra. Tvillingarnas beteende förklaras genom att de är småbarn. Det framkommer väldigt tydligt att det är Petter och Lotta som ska ta hand om tvillingarna. Framställningen av tvillingarna går att koppla till behovspedagogiken eftersom Petter och Lotta sätter tvillingarnas behov i centrum. De vuxnas barnsyn när det gäller Petter och Lotta kan däremot kopplas till kravpedagogiken eftersom det tydligt framkommer i *Petters och Lottas Jul* att Petter och Lotta ska ta hand om tvillingarna själva utan hjälp från tanterna. De vuxna har därmed en outtalad förväntan på att Petter och Lotta ska kunna ta hand om tvillingarna själva.

Utifrån att ha analyserat bilderböckerna anser jag att Elsa Beskows barnsyn har legat närmast Ellen Keys barnsyn (om man bortser från Keys idéer kring rasbiologin). Det har heller inte varit någon nämnvärd förändring kring Beskows barnsyn mellan böckerna, vilket innebär att Beskow troligtvis präglats av den barnsyn som Key grundade under sitt skapande av tantserien. Jag anser även att Beskow och Key var före sin tid när det gäller barnsyn. Detta grundar jag i den politiskt påbjudna barnsyn som kommer till uttryck i FN: barnkonvention (UNICEF 2006, s. 14–18). FN:s barnkonvention lyfter fram fyra artiklar ur barnkonventionen som ska vara vägledande för hur hela konventionen ska tolkas. De båda böckerna uppnår artikel två och sex i barnkonventionen. Dock uppnår inte den första boken *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* artikel tre och tolv i barnkonventionen. Detta eftersom att artikel tre delvis handlar om att barn ska få vara med och fatta beslut som berör dem. I *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin* ges inte Petter och Lotta möjlighet till detta. Petter och Lotta ges inte

heller möjlighet till att få vara delaktiga i frågor som berör dem, vilket är en del av artikel tolv i barnkonventionen. I *Petters och Lottas Jul* uppnås artikel tolv när Petter med hjälp av tant Grön ska tillverka en julklapp till farbror Blå. Artikel tolv uppnås även när Petter och Lotta på eget initiativ erbjuder sig att ta hand om tvillingarna. Dock uppnås inte artikel tre i barnkonventionen fullt ut i *Petters och Lottas Jul* eftersom det tydligt framkommer att Petter och Lotta inte ska ifrågasätta de vuxna. Därmed kan inte Petter och Lotta lyfta fram sina egna åsikter i beslut som berör dem, vilket är en del av artikel tre i barnkonventionen.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram att den diskussion jag har fört påverkats av de referenser jag har valt att ha med i detta arbete. Detta kan både vara positivt och negativt eftersom andra referenser kan ha lett till en annan diskussion och andra slutsatser. Jag kan exempelvis tänka mig att ett genusperspektiv hade kunnat leda till ytterligare dimensioner av detta arbete. Med detta avslutar jag min sammanfattande diskussion av de båda bilderböckerna och går vidare till mitt didaktiska avsnitt.

Didaktisk diskussion

Här för jag en diskussion kring hur jag som pedagog utifrån äldre barnböcker kan arbeta med temat barn och barns villkor i äldre tider. Diskussionen kommer att föras med bakgrund till vad jag har kommit fram till i mina två bilderboksanalyser samt med bakgrund till läroplanen och FN:s barnkonvention.

Redan i förskoleklassens centrala innehåll står det att undervisningen ska behandla barnkonventionen ”Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen)” (Skolverket 2016, s. 23). Det står även att undervisningen ska behandla barnkonventionen i det centrala innehållet för årskurs 1–3, 4–6 och 7–9 i ämnet samhällskunskap (s. 217–219). Att det uttryckligen står att eleverna ska möta barnkonventionen på flera ställen i läroplanen visar att barnkonventionen är betydelsefull och att barnkonventionen ska följas av eleverna under en lång tid av deras skolgång. Det visar även att det är av stor betydelse att pedagogen har kännedom om barnkonventionen och kan applicera den i sin undervisning.

Barnkonventionen består av totalt femtiofyra artiklar och bygger på fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur barnkonventionen ska tolkas. De länder som har valt att ratificera barnkonventionen är skyldiga att se till att den följs (UNICEF 2009, s. 4–9). Eftersom konventionen består av femtiofyra artiklar kan det vara svårt för pedagogen att kunna alla femtiofyra artiklar utantill. Dock kan pedagogen känna till de fyra grundprinciperna och vara

medveten om att den barnsyn som träder fram i barnkonventionen är den politiskt påbudna barnsyn vi har i dagens Sverige eftersom Sverige har valt att ratificera barnkonventionen.

Utifrån denna studies tidigare analys och utifrån vad läroplanen säger om barnkonventionen anser jag att det går att arbeta med temat barn och barns villkor i äldre tider i undervisningen parallellt som man arbetar med tantböckerna i klassrummet. Detta arbete kan exempelvis göras genom att pedagogen formulerar frågor utifrån barnkonventionens fyra grundprinciper som exempelvis kan ta sig dessa uttryck: Behandlas alla barn i boken lika? Ser barnen ut att må bra? Har Petter och Lotta ett tryggt hem? Får Petter och Lotta gå i skolan? Får Petter och Lotta ha egna åsikter? Pedagogen bör även poängtera vid presentationen av dessa frågor att det finns en barnkonvention som Sverige har ratificerat som innebär att alla barn i Sverige ska behandlas lika, må bra, ha ett tryggt hem, få gå i skolan och utvecklas samt ha rätt till att få ha egna åsikter och uttrycka dem. Pedagogen ska poängtera detta så att eleverna förstår var frågorna kommer ifrån. Efter detta kan pedagogen själv läsa högt ur en av böckerna i tantserien och sedan låta eleverna diskutera dessa frågor för att se vad de kommer fram till. Pedagogen kan även pausa och ställa frågor under berättelsens gång. När eleverna diskuterar frågorna för de en underliggande dialog kring om barnkonventionens barnsyn finns med i någon av böckerna från tantserien. När eleverna ska diskutera frågorna är det viktigt att pedagogen har kännedom om sin elevgrupp eftersom det kan finnas elever som inte tycker om att diskutera i stora grupper. Pedagogen måste därav anpassa sin undervisning till vad som är bäst för just sin elevgrupp.

Ytterligare ett exempel på hur man kan arbeta med tantböckerna och med temat barn och barns villkor i äldre tider i klassrummet skulle exempelvis kunna vara att arbeta med dramatik. Detta kan göras genom att åskådliggöra scener i en bok från tantserien där barn förekommer tillsammans med eleverna. Att dramatisera scener ur en bok i tantserien kan enligt mig bidra till att eleverna får leva sig in i en roll samt att berättelsen blir mer visuell och lättare att ta till sig. Genom att iscensätta scener som barn är med i ur en bok i tantserien kan det även bli lättare att föra diskussioner kring tantböckerna eftersom en iscensättning av handlingen kan bidra till en större förståelse av bokens innehåll och i sin tur väcka frågor kring barn och barns villkor i äldre tider. Pedagogen kan även under detta arbetssätt använda sig av liknande frågor som det tidigare exemplet för att få i gång olika diskussioner med sina elever. Detta arbetssätt skulle kunna vara en ypperlig ingång till att börja arbeta med barns rättigheter och barnkonventionen i klassrummet.

I "skolans värdegrund och uppdrag" står det att undervisningen ska anlägga fyra övergripande perspektiv: ett historiskt perspektiv, ett miljöperspektiv, ett internationellt perspektiv och ett etiskt perspektiv (Skolverket 2016, s. 9). Det är därav av betydelse att pedagogen kan använda sig av dessa fyra perspektiv när hen undervisar om barnkonventionen i klassrummet. I de båda exemplen jag har nämnt ovan om hur pedagogen kan arbeta med temat barn och barns villkor i äldre tider parallellt med någon av böckerna i tantserien anser jag att de båda exemplen att jobba på berör perspektiven som läroplanen lyfter fram att undervisningen ska grundas i. De diskussioner som kan uppstå genom exemplen kan ha ett historiskt perspektiv eftersom tantböckerna inte är skrivna i nutid och på grund av att tantböckerna utspelar sig i Sverige vid 1800-talets mitt. Elevernas diskussioner kring någon av böckerna i tantserien kan även leda till ett internationellt perspektiv om pedagogen väljer att gå vidare med sina frågor och applicera dem på världens barn. Diskussionerna som eleverna ska föra kan även leda till ett miljöperspektiv eftersom de under de två olika arbetssättens gång kan upptäcka att miljön och samhällsfunktionerna i tantböckerna inte stämmer överens med den miljö och de samhällsfunktioner vi har i dagens Sverige. Ett exempel på detta kan vara att mjölken körs ut med häst och vagn i *Petters och Lottas Jul*, vilket kan leda till frågor kring varför det inte är några bilar och varför man inte handlar mjölk i affären. Även det etiska perspektivet berörs i mina två exempel eftersom jag väljer att ställa frågor utifrån barnkonventionens fyra grundprinciper till eleverna. Dessa frågor leder till att eleverna får diskutera kring barnkaraktärernas livssituation, vilket i sin tur kan leda till reflektioner kring barns rättigheter.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram att det går att arbeta med Beskows tantböcker i undervisningen parallellt som man arbetar med temat barn och barns villkor i äldre tider. Jag vill även nämna att det finns flera möjliga sätt att arbeta med Beskows tantböcker på än vad jag har nämnt i detta arbete. Jag hoppas att jag med denna studie kan bidra till en medvetenhet om att barnsynen inte alltid har varit den den är idag och att den alltid är i ständig förändring, vilket ställer stora krav på mig som pedagog.

Referenslista:

Primärmaterial:

Beskow, Elsa (1981), *Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin*: saga. [Ny utg.]. Stockholm: Bonniers Junior Förlag AB.

Beskow, Elsa (1980), *Petters och Lottas Jul*: [bilderbok]. [Ny utg.] Stockholm: Bonniers Junior Förlag AB.

Sekundärmaterial:

Ambjörnsson, Ronny (1995), Förord. I Key, Ellen, *Barnets århundrade*, 2. 4.uppl. Stockholm: ABF.

Ambjörnsson, Ronny (2012). *Ellen Key: en europeisk intellektuell*. Stockholm: Bonnier.

Banér, Anne (1995), Barndomens historia speglad i bildkonsten: ett kulturhistoriskt perspektiv. I Berefelt, Gunnar (red.), *Ur barndomens historia*. Stockholm: Centrum för barnkulturforskning, Univ.

Bergman, Pär (1971), *Studier kring Tant Grön, Tant Brun och Tant Gredelin*. Stockholm: Bonnier.

Bergstrand, Ulla (1993), *En bilderbokshistoria: svenska bilderböcker 1900–1930*. Stockholm: Bonniers Juniorförlag AB.

Key, Ellen (1900). *Barnets århundrade: studie. I*. Stockholm: Bonnier.

Key, Ellen (1995). *Barnets århundrade*. 2. 4.uppl. Stockholm: ABF.

Kjersén Edman, Lena (2002), *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kåreland, Lena (2013). *Barnboken i samhället*, 2. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Kåreland, Lena (2015). *Skönlitteratur för barn och unga: Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur AB.

Nettervik, Ingrid (2002). *I barnbokens värld*, 2. uppl. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Nikolajeva, Maria (2004). *Barnbokens byggklossar*, 2., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur AB.

Rhedin, Ulla (2001). *Bilderboken: på väg mot en teori*, 2., rev. uppl. Stockholm: Alfabetabokförlag AB.

Skolverket (2016). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016. Stockholm: Skolverket.

UNICEF Sverige (2016). *Rättighetsbaserad skola*. Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på internet: <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/rattighetsbaserad-skola> [2017-04-10]

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på internet: <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen> [2017-06-20]